

Uitgave van de Historische Kring Gent, 20e jaargang (2013) nummer 1

Ganita mare

ISSN: 1878-7908

Colofon: Op voorlaatste pagina

Deze mare is bestemd voor:

Zie enveloppe/omslag

Bestuur H.K.G. bij het 20-jarig bestaan. V.l.n.r. Henk Klaassen, Gerard Janssen, Riet Berends, Tom Nahon en Willem Rasing. Zittend: Harrie Scholten, Yvonne de Boer en Ineke de Haan. Helemaal vooraan: Geert Visser. Wim Otemann ontbreekt op deze foto.

Ganita mare

Inhoud 2013-1

- 2 **Allerlei**
- 3 **Uitnodiging en Programma seizoen 2013**
- 4 **Jaarverslag 2012**
- 5 **Verwarring rond de Nonnenkamp**
- 8 **Claudius Clojanus, Hoogmoed**
- 10 **Koude winters, warme feesten**
- 12 **Mystiek Rivierenland**
- 13 **Veel munitie in de Zandvoort, Gendtse Broek en Flieren**
- 16 **Dialectwoorden**
- 17 **Welkom nieuwe leden**
- 18 **Schoenmaker blijf bij je leest**
- 22 **Koningspaar Wilbert Venselaar-Iris Gielen**
- 26 **De slet onder de Gendtse gebouwen**
- 34 **Aanwinsten, overleden**
- 35 **Cadeautip en Colofon**

Geef het door!

Hoewel wij onbestelbare e-mailadressen meteen verwijderen, krijgen we toch bij het versturen van de nieuwsbrief er iedere keer weer een aantal terug. Af en toe bezorgen we het kringblad op een adres, waar ons lid niet meer blijkt te wonen. En we horen of lezen niet altijd dat een lid van

ons overleden is. Wilt u ons dus voortaan bij wijziging van de gegevens tijdig op de hoogte stellen? Dat zou heel fijn zijn.

Rabo Clubkas Campagne

De stemperiode voor de Clubkascampagne loopt van woensdag 13 maart t/m 27 maart. Rabobank Oost Betuwe stelt dit jaar € 75.000,- beschikbaar, te verdelen over alle deelnemende verenigingen en stichtingen. Ieder lid van de bank mag 5 stemmen uitbrengen op de club die hij/zij wil steunen. In 2012 kregen wij 300 stemmen en dat leverde het mooie bedrag op van € 1.043,80. Hierdoor eindigden wij op de derde plaats.

Wij hopen ook nu weer op uw stem te mogen rekenen. Mocht u problemen hebben met het stemmen via de website van de bank, kom dan gerust op maandagavond op woensdagmorgen in de stemperiode naar Villa Ganita, Nijmeegsestraat 19 in Gendt. Wel graag de stembrief die u van de bank ontvangt, meebrengen. Wij helpen stemmen en zorgen voor de koffie of thee.

Abonnement met Terugblik

Even een prettige mededeling in deze crisistijd waarin iedereen weer voor van alles meer moet betalen. Het lidmaatschap van onze kring blijft € 15,— en incl. het jaar— en themaboek Terugblik nog steeds € 22,—. Dit in tegenstelling tot eerdere berichten. Terugblik verschijnt in 2013 nog zelfs in kleur! In dit jaar wordt uit de reserves

geput om dit voor elkaar te krijgen. Voorlopig blijft de prijs hetzelfde, omdat vier verenigingen veel weerstand hebben tegen een prijsverhoging. Het is de vraag wat er in de toekomst met Terugblik gaat gebeuren.

Zoals u ziet, is dit kringblad bovendien dit keer extra dik vanwege ons jubileum.

Toehoorders bij de lezing koude winters, warme feesten konden genieten van achtergrond- en volksverhalen en zelfs liedjes (zie pag. 10).

Uitnodiging

U als lid wordt hierbij van harte uitgenodigd voor onze feestelijke jubileumbijeenkomst (30 jaar Historische Kring Gende) en presentatie van ons nieuwe boek

Gendt tussen Kraaijenbosch en Knienepol

**op zaterdag 9 maart 2013 van 14.00 tot 16.00 uur
in Providentia, Dorpstraat 5, Gendt.**

Het programma luidt:

- Welkom met een kopje koffie of thee
- Uitreiking van het eerste exemplaar van het boek
- Presentatie van de verschillende auteurs en hun artikel(en) met tussendoor optreden van Dick van Altena met Betuwse liedjes
- PowerPoint met filmpje uit de ouwe deus
- Afsluiting.

Na afloop kunnen de bij voorintekening tegen een gereduceerde prijs bestelde boeken afgehaald en zo nodig nog betaald worden. Het boek is te koop voor € 22,50. Als eenmalige actie is dan tegelijk ons vorige boek nog voor de dump-prijs van € 10,- te koop.

In Villa Ganita, Nijmeegsestraat 19 is de week daarop van 11 t/m 15 maart van 10.00 uur tot 16.00 uur extra gelegenheid tot het kopen en/of afhalen van het boek; op de maandagavond bovendien van 20.00 tot 22.00 uur.

Programma seizoen 2013

Films Uut de ouwe deus

woensdag 17 en donderdag 18 april 2013

De Klok; Markt 1, 6691 BK Gendt (Grote zaal) van 20.00 uur tot 22.00 uur.

Vertoning van de film Trug ien de Tied, een nieuwe van oude stukjes gemaakte film. Te zien zijn o.a. kinderdorp 1970, stukje braderie, Ganita circuit, zondagavondconcert, optreden in St. Jozef, Palmpasen, gemeenteraad Gendt, kersenfeest, onthulling molensteen etc.

Vorige keren pilde de zaal uit en daarom is ervoor gekozen de film nu niet op één maar op twee avonden te vertonen. Zo hoeft niemand de film te missen en zal er waarschijnlijk een zitplaats beschikbaar zijn.

De vorige keer kwam meteen de vraag of een dvd ervan te koop was. Het is natuurlijk een bijzonder leuk cadeau als men zelf of een goede bekende erin voorkomt. Men kan bij ons het eerste deel van vóór de pauze of het tweede deel van erna bestellen à € 20,- per stuk voor leden en € 25,- voor niet-leden en allebei de films voor

€ 35,- voor leden en € 45,- voor niet-leden. De dvd kan spoedig erna afgehaald worden.

De toegang is gratis, de koffie, thee of drankje is voor eigen rekening.

Excursie naar het Dijkmagazijn in Bemmelen met wandeling in de Ward en bezichtiging Veldschuur

zondag 26 mei 2013, 14.00 uur

Dijkmagazijn; Waaldijk 4, 6681 KH Bemmelen.

Vertrek op de fiets vanuit Villa Ganita; Nijmeegsestraat 19, Gendt om 13.30 uur of carpoolen.

Na aankomst bij het Dijkmagazijn in Bemmelen maken we een rondwandeling bij de Ward. Daarna volgt een kijkje in het dijkmagazijn. Dit kleine museum is zodanig ingericht dat de natuurlijke omgeving met dieren, planten en insecten in een notendop te bewonderen is. Tot slot zijn we welkom in de veldschuur die recent in de zomer geopend werd. Om het klimaat te dienen is het gebouw voorzien van zonnepanelen, warmtepomp, grijs spoelwater en een warmteterugwininstallatie. Er zijn speciale dakpannen voor de gierzwaluw en onder aan het dak speciale strips voor de huismussen. In de veldschuur kunnen we onder het genot van koffie, thee of een drankje kijken naar een paar korte presentaties en verder natuurlijk het gebouw bezichtigen. Zie ook www.lingewaardnatuurlijk.nl

Voor deze excursie graag een kleine bijdrage in het nestkastje voor het dijkmagazijn.

Ria Schouten-de Haan

Jaarverslag 2012

Vorig jaar hebben we voor het eerst in de vakantie gewoon doorgewerkt. Iedereen was buitengewoon druk met de research en het schrijven van een eigen artikel voor het prachtige boek dat in maart verschijnt. Geert Visser, Henk Klaassen, Willem Rasing, Geert Witjes en ondergetekende hebben daarna alle artikelen geredigeerd en, zo nodig, van extra beeldmateriaal voorzien.

Daarnaast ging het gewone werk door. Er zijn twaalf leerlingen ingeschakeld voor een maatschappelijke stage en zij hebben straten gefotografeerd, een poster gemaakt en geholpen bij de opbouw van de tentoonstelling Kersenfeest, die ging over hoe Gendt veranderd is in alle jaren en over de organiserende vereniging Tweestroom, ook wel bekend als Pro Corpore. Na het Kersenfeest was de tentoonstelling trouwens in de zo-

Opbouw tentoonstelling met enkele stagiaires.

mervakantie nog in het verzorgingshuis te zien, omdat de ouderen het bijzonder op prijs blijken te stellen als zij in eigen huis op hun gemak en wanneer zij willen, de borden kunnen bekijken.

In het voorjaar en het najaar werd een workshop genealogie gehouden, een succesvolle activiteit die dit jaar weer een vervolg zal krijgen. Er zijn altijd veel vragen over genealogie, dus dat is niks nieuws, maar een selectie uit enkele vragen die verder te beantwoorden waren:

- of er vloedschuren in Gendt waren (volgens ons geen)
- de plaats van steenfabrieken in het landschap
- de geschiedenis van De Geer en De Nonnenkamp (zie bijvoorbeeld artikel over De Nonnenkamp in dit blad)
- over carbidschieten
- informatie over woerden (hoge plaatsen en

geen eenden) in Gendt

- over de relatie blauwe knoop en de Gendtsse vakbond (de steenfabrieksarbeidersvakbond is o.a. opgericht om het alcoholmisbruik tegen te gaan)
- de initiator van de glas-in-loodramen van Ted Felen in de Gendtsse bieb (waarschijnlijk de toenmalige bestuursvoorzitter)
- over archeologisch onderzoek Molenstraat.

Verder werd met onze hulp de nieuwe poort bij Huis te Gendt realiteit en leverden wij oude foto's van het oorlogsmonument, omdat het wijkplatform dit in oorspronkelijke staat wil herstellen. Ook werd door ons een nieuwe informatiefolder voor het altaar in Hulhuizen gemaakt.

Er waren interessante lezingen over de cultuurhistorie van het Rijnstrangengebied, de ontwikkeling van Park Lingezen, Gendt in de Middeleeuwen en een geweldig drukbezochte excursie naar Fort Pannerden, waar veel extra gidsen voor ingezet moesten worden. Wij hielpen met een scriptie over dialectverschillen in Lingewaard en enkele scripties over beeldende kunst, ondersteunden culturele rondjes en kunstactiviteiten met raad en daad, gaven back-up aan Landgoed Poelwijk met Open Monumentendag en maakten bij die gelegenheid een nieuwe fietsroute. Wij werkten ook mee aan de foto-expositie Exodus en Terugkeer. De samenwerking met het OBC-Junior krijgt steeds meer gestalte.

De werkgroep digitalisering is goed op dreef met het aangeschafte softwareprogramma AdLib (er is zelfs een cursus voor gevolgd) en de werkgroep fotoherkenning ondersteunt dit door iedere woensdagmorgen bij foto's de namen van de geportretteerden te vinden.

Een historische kring heeft bij uitstek veel ouderen als lid. In ieder geval blijken we ook jongeren te trekken met de permanente tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog in de kelder. Helaas waren er in 2012 vrij veel sterfgevallen onder onze leden. Toch wist de kring van 705 leden aan het begin tot 721 aan het eind van het jaar te groeien, een niet geringe prestatie, die hopelijk in het jubileumjaar 2013 door alle bijzondere activiteiten die nu georganiseerd worden, een vervolg zal krijgen.

Yvonne de Boer-Ravestein

Verwarring rond de Nonnenkamp

Op 17 maart 1832 kwam bij een openbare verkoop een stuk bouwland in Gendt, de Nonnenkamp geheten, onder de hamer. Een intrigerende naam die waarschijnlijk te maken heeft met de zusters van Grafenthal.

weerd. De graffiguur zelf is sinds 1870 met onbekende bestemming vertrokken.

De zusterorde had veel grond in Gendt en tenminste één kloosterboerderij, de Munnikhof in Hulhuizen. Het ligt voor de hand dat de Nonnen-

Het voormalige refectarium (eetzaal) van Kloster Grafenthal bij Asperden (Dld.). Enige jaren geleden was er praktisch niets van over, zoals we bij een excursie in 1998 constateerden, maar nu krijgt het weer vorm.

Grafenthal

De Cisterciënzerinnen van het klooster Grafenthal bij Asperden/Goch hadden in de 13^e eeuw het patronaatsrecht over de Gendtse kerk (d.w.z. dat zij de pastoor mochten benoemen) en het recht op een groot deel van de kerktienden gekregen. Het klooster zelf was gelegen bij Asperden. Tot voor kort was er niet veel van over, maar sinds een tiental jaren wordt het langzaam aan in oude luister hersteld. Daar ligt ook het graf van Otto II van Gelre, die Gendt in 1233 de stadsrechten verleende. Zijn graf stond ooit in de kloosterkerk, maar die kerk is verdwenen. Het grafteken, een dikke plaat rustend op zes leeuwen, staat nu in de open lucht en is erg ver-

Een afdakje beschermt het grafteken van Otto II.

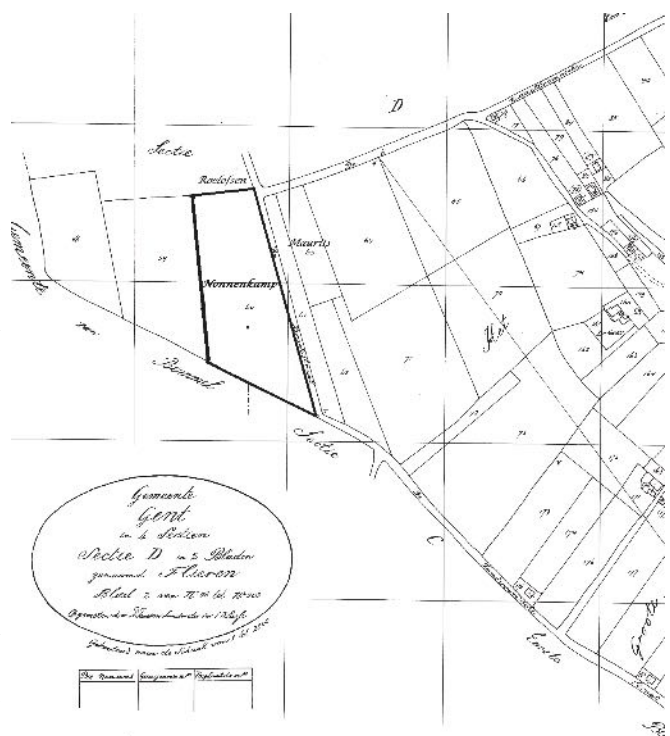
kamp onderdeel van hun grondbezit is geweest. Het klooster werd in 1802, de tijd van Napoleon, geseculariseerd en opgeheven. Vanaf 1611 komen aantekeningen over land in Gendt en Doornenburg al niet meer in de kloosterboeken voor, dus het kan zijn dat toen al het grondbezit hier verdwenen was, maar dat kan ook pas rond de opheffing van het klooster zijn gebeurd. Het staat er niet bij wie in 1832 de grond Nonnenkamp te koop aanbood en dus toen in bezit had.

De Nonnenkamp

De ligging van de Nonnenkamp wordt bij de openbare verkoping aldus beschreven: 'onder Gent, ten westen van de heer Mauritz, ten oosten van de erven Quack, ten zuiden de gemene straat en ten noorden Bernardus Roelofszen'. Het was drie bunder veertig groot en Stephen Hendrik Sam, veehouder en grootgrondbezitter, bood bij de openbare verkoping direct f 550,- ervoor. Bij deze oude maten als bunder en roede, die per streek ook nog verschilden, kunnen we niet exact stellen hoe groot dit stuk land was, maar wij gaan ervan uit dat hier een bunder ongeveer 1,33 ha is geweest. Dus toch een aardig stukje.

Als wij in de kadastrale atlas van 1832 op de kaart van Sectie D Flieren kijken, komt eigenlijk alleen perceel 60 in aanmerking, gelegen aan de splitsing Broeksestraat/Zandvoortsestraat, aan het eind van de Middeltrompsestraat.

Bij de afslag in 1832 werd het land door een hoger bod eigendom van Gerhardus Heebink, wonende te Hulhuizen en pastoor van de katholieke gemeente Gent/Hulhuizen. Hij kocht het voor f 610,-. Het is niet duidelijk wat een pastoor nu eigenlijk met bouwland van plan was, tenzij het als investering gedacht was en hij een pachter ervoor had.

Een jaar later, in 1833, verkocht de pastoor de Nonnenkamp al weer door aan Johannes Hubertus van Swelm, landbouwer. Raar maar waar, het is iets groter geworden. Het is dan vier bunder, 16 roeden en 40 ellen groot en ditmaal wordt net zo min een perceelsaanduiding gegeven, maar wel duidelijk vermeld dat het in het Broek gelegen is. De pastoor maakt een aardige winst, want hij incasseert nu f 1000,-. Voor zo'n korte tijd is het dus een prima belegging geweest.

Weer enkele jaren later, namelijk op 13 maart 1836, verkoopt Van Swelm de Nonnenkamp aan de oud-burgemeester Gerrit Willem Merkes en zijn vrouw Sibilla Cock voor dezelfde prijs, f 1000,-. Was Van Swelm geen handig onderhandelaar, waren de tijden slecht en had hij geld nodig of had Merkes nog wat van hem tegoed? We zullen het wel nooit weten.

Nadat Merkes en jaren daarna ook zijn vrouw overleden zijn, vrouw Merkes-Cock op 12 oktober 1857, komt de Nonnenkamp in 1858 weer onder de hamer. Het land wordt nu geschat op f 2.340,-. Alleen wordt nu wel duidelijk dat mijn

eerdere aanname dat het om perceel 60 zou gaan, niet waar is. Nu wordt namelijk 'de Nonnenkampen' exact aangegeven, nl. perceel 35 en 36 Sectie D Flieren. Ook deze percelen grenzen inderdaad aan land van Maurits en Bernardus Roelofsen, maar het is duidelijk dat men het in een eerdere omschrijving niet zo nauw met de windrichting heeft genomen. Als men gezegd had ten zuiden van Maurits, ten westen de gemene straat en ten oosten Bernardus Roelofsen, dan kom je inderdaad op die percelen uit. De Nonnenkamp ligt dus in werkelijkheid bijna helemaal aan het eind van de Broeksestraat. Dan wordt aan de hand van de kadastrale atlas ook duidelijk wie het in 1832 openbaar verkocht. Het was toen eigendom van de weduwe H.W.C. van Rappard en 4.13.40 ha groot. Maar goed: Merkes had f 1000,- ervoor betaald en het werd nu ingezet op f 2.320,-. Een meer dan verdubbeling in twintig jaar tijd. Je kunt zeggen wat je wilt, maar de notabelen hebben dus altijd al een goede neus voor geld gehad.

Yvonne de Boer-Ravestein

Claudius Clojanus

Hoogmoed

Vörrige keer hewwe over de wachkamer van de dokter kunne lèze. Dizze keer breng ik ollie wer 'n stukske geschiedenis. Wi'j gaon verders mettie raore kjel, gi'j wit wel; Claudius Clojanus. Wâ die allemaol klaor mik, is zwat nie te gleuve. En dâ ta allemaol kon ien die tied! Dâ mô'j now nie mer prubie-re. A'j now ôk mâr ekkes teveul declareer krie'j érs vörschrikkelik op de ju en dan ku'j al gauwechtig opklowöte.

Dâ gieng bi'j Clojanus wel ietevat a-nders, of nie? Mar merstal lie-p 't, ôk toen al, mé dâ soort min-se slech af. Gullie motte 't eiges mar lèze.

De vollegende keer gao'k 't hemme over Knillis. Want Knillis wil 'n meid en dâ luk hum tot now toe nie. A'j dâ hé gelèzw begriep je pas goed hoeveel èlend d'r onder de minze zit. 't Is bar en boos!

Herman Buurman

En zo gieng de tied mar deur
Clojanus zat d'r wèremkes veur
Hi'j was wel de baos mar mé losse hand
En djörrum wier tie bar geleje ien 't land

Mak 'n provincie dâ hâ Caesar's gezeid
Clojanus doch dâ mô'k doewn mé beleid
Érs gao'k hier mien tesse ontiechelik vulle
Dus lao se ien Rome nog mar 'n hortje lulle

Mar de provincie hattie drek al klaor
Mé veul veref en borde en dik binne 'n jaor
Vör alle plekskes mie-k tie name, wörrum?
Um te onthouwe dâ's toch logisch, djörrum!

Nimwège wier Noviomagum um te beginne
Vör Gendt viel nog nie veul te vörzinne
Daor was nog niks inkelt 'n verdwaolde Ger-
maan
Mar die's weges vervèling naor de klowöte ge-
gaon

Mé'r 'n stripke wier de grens ien 't zich gebroch
Daor hadde ze bar over naogedoch
Ze teikende um mé kalk op te grond
Zo was tie te zie-n de hele Benelux rond

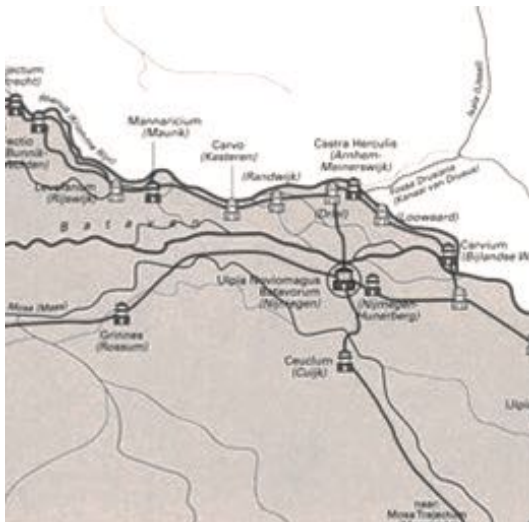
Toen tie klaor was doch tie wâ mô'k now nog
doewn?
Naor huus toe lope kos mien tie-n paor schoewn
En hoe doe'k dâ dan mette ERAB as'k lop?
Veul geld zit d'r ien, dik vijf kuup stee d'r op

Mette Germanen kon tie lèze en schrie-ve
Djörrum wou tie bar graag ien de provincie blie-
ve
Mar hi'j wis nie hoe tie dâ naor Rome mô's be-
richte
Umdâ tie de boewl zô lie-p op te lichte

Mar toen bedoch tie ienins 'n bar mooi plan
Daor wie-r tie medeem zwat duzelig van
Ik mak gewoonweg mien eige economie!
Mé belangrieke pijlers en dâ worde d'r drie

As erste mak ik 'n neij project
Dâ wör 'n reisbureau en dâ hiet "Globaal Tra-
ject"
Dan gao'k aon't schuve mé'r al mien saldaote
Daorveur hé'k dâ reisbureau, krie'j 't al ien de
gaote?

De saldaote uut Gallië kunne hier terech
Die van hier sture wi'j ôk op weg
Die kunne guntere wie-d aon de slag
Want ôk daor hewwe al 'n hort onze vlag

Mien saldaote lao'k vör al dâ reize betaole
 'k Gô'j gewoon hullie's laotste geld ophaole
 As 't geld op is kunne ze wer lene bij mien
 Mar dâ doe'k allinnig as'k dâ nodig vien

Theo Janssen uit Gendt (geboren 1920) als oerinvoner.

Zo kregen alle soldaote 'n neije plek
 Mettie volksverhuizing wie-re ze allemaal kats
 gek
 Clojanus kreeg krujwages vol geld ien 'n ri'j
 Hi'j doch drek mô d'r nog 'n ERAB* bi'j.

Pijler twee hettie d'r nao gemak
 Da ware tegoedbonne, 'n onteichelikke kwak
 Daor moste de minse mé gaon betaole
 Zo gieng Clojanus de poet aon't binnehaole.

D'r kwame winkels wor'j alles kon kope
 Van errappele tot kusselslope
 Bi'j pijler twee hörde 'n belangrieke statuut
 Dâ was: wie nie mé duut die smiet ik d'r uut

** Eerste Romeinse Afjat Bank*

Pijler drie, dâ wier valsemunterij
 Clojanus doch dâ pas d'r bar mooi bi'j
 Daor gaon we mar us medeem aon beginne
 Mar ers mô'k wete hoe'k metaol mô ontginne

Now is wete en lere 'n belangriek ding
 Teminste dâ dinke wi'j bi'j de kring
 Djörrum mô'j wete waffeke munte d'r toen wao-
 re
 En dâ gao'k now ekkas aon ollie vörklaore

De as, dâ was 'n kopere munt
 Daor wier ow èen brood vör gegund
 Vier assen was geliek aon de sestertius
 Allemaol bar gemakkelik, zo was dâ dus

En umdâ ene denarius vier sesterii was
 Hâ'j dan ôk wer zestien as
 De gouwe aurus dâ was de top
 Daor wie-re vijfentwintig denarii ien gestop

Munt van keizer Nero.

De Romeinse saldaot kreeg 'n jaorsoldi'j
 Van tien aurus en dan wie-r tie wel bli'j
 Mé dezene uutleg ku'j en vil wel te snappe
 Dâ de tesse van Clojanus begon te knappe

Toen 't echte geld begon op te rake
 Gieng Clojanus eiges muntjes make
 Mar toen tie dâ geld d'r nao gieng gebruke
 Begonne ze ien Rome onraad te ruke

Groot wier 't bedrijf van de valsemunteri'j
 Clojanus bedoch d'r 'n uutspraak bi'j
 Dâ was: koper is mooi mar eigelik fout
 Van iezer mak'k zilver mar liever hé'k goud

Nou is d'r genoeg gepraot 't doek gee wer dich
 Ien Rome vule ze zich opgelich
 Nog ekkas en ze komme Clojanus haole
 Um us te praote over terugbetaole.

Koude winters, warme feesten

Verslag lezing Peter Schipper 29 november 2012

Op donderdag 29 november vertelden Peter en Tineke Schipper in Villa Ganita over de koude winters van vroeger en de daarbij behorende feesten.

Tegenwoordig draaien we, zo zei Schipper, aan de verwarming en wordt de temperatuur aange-naam. Vroeger werd er in huis één vertrek verwarmd met soms nog de keuken. Als het dan flink gevoren had en je 's morgens wakker werd, was het een kleine wereld met prachtige, grillig gevormde ijsbloemen op het raam. Wie kent dat nog? Toch waren er winters die helemaal niet koud waren, zoals de winter van 1863. In de Maas werd op 1 januari gezwommen en de bloemen bloeiden al. Het zijn echter de barre winters die men onthoudt, de Elfstedentochten en de bevroren rivieren. Vroeger leefde men meer met de seizoenen: zaaien, bloeien, oogsten en in de winter 'genoot' men van spook- en griezelverhalen. Heel vroeger waren de speciale momenten de keerpunten van de zon oftewel 'Solstitia' van het Latijnse sol = zon en stare = stilstaan. Velen vierden de terugkeer van het licht in het midden van december. Jaren later, toen de missionarissen kwamen, bleef de feest-tijd maar met een christelijk sausje.

In ongeveer de helft van Nederland begon het jaar op 1 maart, wanneer het groeiseizoen begon en het land bewerkt en er gezaaid werd. Aan de namen van de maanden kunnen we dat nog zien. Septem van september = zeven, octo = acht, novem = negen en decem = tien. In 1575 werd dit gelijkgetrokken en werd het Nieuwjaar op 1 januari gevierd.

Warme feesten

De bekende winterse feesten zijn: Halloween, St.

Maarten, Sinterklaas, Kerst, Oud en Nieuw en Driekoningen. Halloween was oorspronkelijk een Iers oogstfeest dat met de Ierse immigranten naar Amerika kwam en daar nu groots gevierd wordt op 31 oktober. Dit feest waar de kinderen eng geschminkt langs de deur gaan om snoep af te 'dwingen', wordt langzamerhand ook in ons land bekender. Waarschijnlijk was men bang dat de voorouders als geesten of enge gedrochten terugkeerden en is het schminken en verkleeden bedoeld om de geesten te weren.

Met Sint Martijn slacht men een zwijn.

Vroeger woonde men in een huis met een tuin waar groente verbouwd werd en hield men een varken voor de slacht. Daarmee kwam men dan de winter door; het varken werd thuis geslacht en het vlees werd gepekeld, er werd worst gedraaid en balkenbrij gemaakt, maar eerst moest het varken op de leer. Zo komt het dat het varken het enige beest is dat na zijn dood nog leert, vertelde Peter Schipper. Martinus of Maarten is geboren rond 317 in wat nu Hongarije heet en toen deel uitmaakte van het Romeinse Rijk. Als soldaat in het Romeinse leger kwam hij in Amiens. Daar zat bij de poort een man te bedelen. Maarten kreeg medelijden met hem en deelde zijn mantel met het zwaard in tweeën en gaf hem een helft. 's Nachts verscheen Christus in een droom en spoorde Maarten aan om Christen te worden. Hij bekeerde zich en leefde een tijd als kluizenaar; in 371 werd hij bisschop van Tours. Na zijn dood op 8 november 397 werd enige dagen gevochten om zijn lichaam, omdat iedereen deze relikwie wilde in zijn stad. Tours won en zijn lichaam is daar op 11 november begraven. In 600 was hij een bekende heilige; vele kerken zijn aan hem gewijd zoals in Utrecht en Groningen, maar ook in deze regio in Elst, Gendt en Doornenburg. Een afbeelding van St. Maarten vinden we op de voorgevel van onze kerk.

Sinterklaas

Van Nicolaas van Myra is zo weinig bekend dat er soms getwijfeld wordt of hij wel heeft bestaan. Hij zou rond 280 geboren zijn in Klein Azië (nu Turks gebied). Hij werd bisschop in Myra, waar hij na zijn overlijden op 6 december 342 is begraven. Rond 800 was hij een belangrijke heilige in Rusland en wat later ook in het

westen. Het oudste aan hem gewijde bouwwerk in Nederland is de St. Nicolaaskapel op het Valkhof in Nijmegen (1030).

Een verhaal over hem dat Schipper vertelde, is dat van de drie jongelingen in de kuip. Ze overnachtten in een herberg. De waard die bijna geen vlees meer had voor zijn gasten, dacht wat te verdienen. Hij keelde ze, nam hun geld en pekeldde hun vlees in een kuip in de kelder voor nieuwe gasten. Toen Nicolaas in de herberg kwam, begreep hij wat er gebeurd was. Hij spoedde zich naar de kelder en bracht de lichamen tot leven. Een ander verhaal is van de arme man met drie dochters. Het was nog in die tijd dat er gezorgd moest worden voor een bruidsschat. De man vertelde zijn dochters dat ze die maar op straat moesten verdienen. Toen Nicolaas hoorde dat ze het geld in onkuisheid moesten verdienen, gooide hij 's nachts drie goudstukken door het raam, zodat ze konden trouwen. Vandaar misschien de chocolade goudstukken van nu?

De gebruiken die we nu nog kennen komen uit het boekje 'Sint

Nikolaas en zijn knecht' van Jan Schenkman uit 1850. Dit boekje heeft mooie platen van zijn Moorse knecht, de Sint op het dak en de cadeautjes voor de kinderen. Wat we meestal niet zien, is hoe de Sint vertrekt. Schenkman laat de goedheilig man vertrekken in een luchtballon.

In 1071 dreigden moslims het gebeente van Nicolaas mee te nemen en uit bezorgdheid daarover brachten zeelieden uit Bari (Zuid-Italië) het over naar hun stad. Dat heet met nette woorden 'translatie' in plaats van stelen. In Bari vindt men veel gedenktekens of herinneringen aan de Sint en het Sinterklaasfeest wordt nog steeds groots gevierd.

Kerst

De Germanen vierden hun midwinterfeest in wat voor ons de kersttijd is. Men offerde, richtte een feestmaal aan en vierde de terugkeer van het licht. De Romeinen vierden het feest van 'Sol Invictus', de onoverwinnelijke zon. Het was het feest van de zonnewende; men tooide zijn huis met groen. Bomen spreken tot de verbeelding,

denk aan de koortsboom in Overasselt. De kerstboom komt van oudsher uit Duitsland. Ook via de zondagsschool werd de kerstboom bekend in ons land. Een afbeelding uit 1860 toont 250 kinderen uit Eck en Wiel die de geboorte van Jezus vieren met een kerstboom. Een dergelijke boom werd nog versierd met echte kaarsen en gedroogde vruchtjes, zelfgebakken koekjes en chocolade kransjes. Dominee Heldring beschreef voor het eerst in deze regio de kerstboom met cadeautjes eronder. Katholieken hadden meestal een kerststal.

Driekoningen

Driekoningen was de zoektocht van de koningen naar het kind. Vroeger werd dit vaak uitgebeeld in de kerk, omdat mensen niet konden lezen of schrijven. In de kroeg werd het koningsspel anders gevierd. Door middel van het koningsbrood waarin een boon werd meegebakken, bepaalde de boon wie de koning werd. Lootjes werden in een hoed gedaan en zo werd beslist wie de andere rollen mochten spelen. Als de koning dronk moest iedereen drinken en wee degene die niet dronk, deze kreeg een zwarte veeg in zijn gezicht en zo wilde men niet thuiskomen. Een oud gebruik was om rond te gaan met de ster; zo ook Heintje Arts uit Gendt. Hij zong: 'Daor kommen we aon met onze Ster, we zuuken den Her, we hemmen 'm zoo ger'. Ook in Huissen ging men nog lang met de ster rond. Kinderen vermaakten zich op Driekoningen door over brandende kaarsjes te springen. Voor de jongens met hun strakke broeken en kousen ging dat nog wel maar voor de meisjes met hun lange rokken was dat moeilijker.

Als we al deze mooie tradities niet behouden, zoals de historische kring probeert, worden ze vergeten. Dat geschiedenis interessant en ook leuk kan zijn, hebben Peter en Tineke Schipper wel bewezen. Tineke zong en vertelde een paar traditionele winterverhalen. Een verhaal van Peter Schipper staat trouwens in de Terugblik 11 van 2010: *Feesten en beesten, vermaak en vertier in de Betuwe*. Schipper is streekconservator bij drie musea: Streekmuseum Tiel, dat we kennen van Flipje, Stadskasteel Zaltbommel, met tekeningen van de in Zaltbommel geboren Fiep Westendorp en museum Elisabeth Weeshuis te Culemborg, het eerste nieuwgebouwde weeshuis in Nederland.

Ria Schouten-de Haan

Mystiek Rivierenland

In 2012 bevatte het jaarboek *Terugblik* merkwaardige verhalen uit de Betuwe.

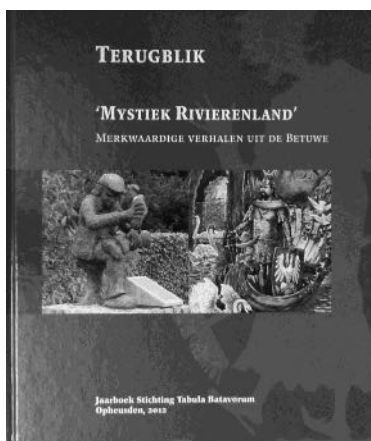
Terugblik wordt uitgegeven door de Stichting Tabula Batavorum, een samenwerkingsverband van verschillende historische verenigingen in de Betuwe.

Ieder jaar wordt voor het boek een ander thema gekozen. In 2012 was het thema heel breed: het

ongeluksgetal 13. Het was namelijk het 13^e jaarboek en daarom verschenen nu bijdragen over bijgeloof, sagen, legendes en volksverhalen daarin. De uitgave kwam in november 2012 uit. Tijdens een feestelijke bijeenkomst in het Oude

Veerhuis te Ophemusden werd het eerste exemplaar uitgereikt aan onze voorzitter Geert Visser.

Geert is namelijk al sinds 2007 voorzitter van de Stichting Tabula Batavorum en dat werd nu belond.

Cor van Heukelum reikt het eerste exemplaar uit aan Geert Visser

Het boek heeft twaalf verhalen over mysterieuze zaken. Spoken, heksen, weerwolven, reuzen en een verdwaalde prins, ze komen allemaal langs. Bestuursleden van de Historische Kring Gente

hebben in het verleden meerdere keren artikelen geschreven voor *Terugblik*, zoals Yvonne de Boer, Geert Visser en Henk Klaassen.

In deze uitgave staat een artikel over een merkwaardige prins, die woonde in de Poelwijktoren in Gendt. Het is geschreven door Henk Klaassen. De toren in dit artikel is geen griezelig en

Henk Klaassen met zijn vrouw Willy.

vreemd gebouw, maar dat waren de bewoners van destijds wel. Vanaf juni 1981 tot augustus 1982 woonde er een 'prins', die zich Ambiorix noemde, in de Poelwijktoren met zijn zus Anna Antonia. De prins was volgens zeggen multimiljonair en wist drie keer zoveel meer als een ander. Hij werkte in de toren aan het welzijn van de mensheid en ontwierp een atoomschuilplaats om de Nederlandse bevolking te beschermen tegen een Derde Wereldoorlog. Gelukkig hebben we in Nederland geen oorlog gekregen en wist de prins uiteindelijk niet meer dan een ander.

Dit is één verhaal uit het boek en er staan nog meer van deze mysterieuze verhalen uit de Betuwe in. Voor het eerst zit er in de *Terugblik* een cd met dialectliedjes door Dick van Altena uit Oosterhout; die cd moet beschouwd worden als het 13e hoofdstuk.

Hebt u een lidmaatschap met *Terugblik*, dan hebt u het boek inmiddels al ontvangen en heeft u dat niet en bent u benieuwd naar alle verhalen, dan kunt u het boek ook kopen voor € 15,95 in de boekhandel.

Dit jaar komt het 14^e boek uit met mooie verhalen over kunst en kunstenaars in de gehele Betuwe.

Mia Gerrits-Bouwman

Veel munitie in de Zandvoort, Gendtse Broek en Flieren

Als er, zoals in 2012 -2013, een ruilverkaveling plaatsvindt, worden we herinnerd aan de Tweede Wereldoorlog. Overal, of het nu in Haalderen, Angeren of Gendt is, barst het nog van oorlogstuig in de grond. Binnen het landinrichtingsproject Over-Betuwe Oost worden momenteel kavels opnieuw ingericht. Sloten worden gedempt of uitgegraven en de waterhuishouding wordt verbeterd. Voordat met de graafwerkzaamheden kan worden begonnen, moet eerst onderzoek gedaan worden. Dat is wettelijk verplicht als ex-

De Geallieerden verplaatsten zich vanuit de West-Betuwe in tegenovergestelde richting en zo ontstond er eind september, begin oktober een frontlijn in de Oost-Betuwe. De linie liep vanaf Galgendaal, Langstraat, Zandvoort, Zandvoortsestraat, Broekstraat tot aan de Linge.

De gevechten die daarop volgden, veroorzaakten in korte tijd veel burgerslachtoffers. De inwoners van Haalderen en Gendt werden dan ook gedwongen hun huizen te verlaten. Eind november waren alle Oost-Betuwse inwoners geëvacueerd.

plosieven uit de Tweede Wereldoorlog voor kunnen komen. Dat is duidelijk het geval bij dit project. De kranten, radio en tv schenken er volop aandacht aan als iets bijzonders gevonden wordt.

7th Battalion

The Duke of Wellington's Regiment

Recent kwam de Historische Kring Gente in het bezit van een boekwerkje geschreven door Scott Flaving en Richard Harvey: *Defence of Haalderen 4th December 1944* en *Breakout from Haalderen 2nd April 1945*.

Na hevige gevechten bij Nijmegen en Arnhem in de septemberdagen van 1944 trokken de Duitse eenheden via de Liemers over het Pannerdensch Kanaal de Betuwe binnen.

De Oost-Betuwe was toen één groot gevechtsterrein. De winter weerhield de partijen om een aanval uit te voeren. Zo kregen ze de gelegenheid om hun munitie aan te vullen en de ingenomen stellingen te verbeteren.

December 1944

'De slag om Haalderen: weinigen van degenen die eraan deelnamen, zullen ooit deze strijd vergeten, een strijd die een aantal van de moeilijkste en meest geveesde gevechten in de geschiedenis van het bataljon kende.

We waren vier dagen in Haalderen, vier dagen in de verwoeste huisjes en vochtige kelders van dat eens mooie dorp aan de oever van de Waal. In de nacht van de 3de ontstond rond midder-

nacht een lichte paniek, toen werd aangekondigd dat, als gevolg van het doorbreken van de dijken door de Duitsers, we terug moesten vallen op de iets hogere grond dichterbij Nijmegen. Het was een donkere nacht, want de maan kwam pas op vlak voordat het licht werd. Om kwart over drie lagen we onder zwaar vuur dat gericht was tegen de D-Company, welke zich aan weerszijden van de belangrijkste weg richting de Duitsers had ingegraven. Ondanks de dappere tegenstand van het 18^e peloton, waren bijna twee compagnies van Duitse parachutisten die de vitale Waalbrug in Nijmegen wilden heroveren, in een smal front door de linies gedrongen. Binnen een paar minuten waren ze betrokken bij zware gevechten in het midden van het dorp. Gedurende de volgende zes uur en de gevechten erna, bleven

secties en zelfs afzonderlijke mannen de vijand aanvallen. De Duitsers werden teruggedreven'.

Aanvalsplan 2 april 1945

Eind maart 1945 kreeg het 7th Battalion The Duke of Wellington's Regiment orders om zich van Nijmegen naar Haalderen te verplaatsen. Er ging een uitbraak plaatsvinden: Operatie Destroyer. De Geallieerden hadden een groots aanvalsplan gemaakt en zijn ook volgens dit plan te werk gegaan. De commandopost bevond zich volgens de getekende kaart bij de Haalderense kerk. De startlinie was voorlangs de Haalderense steenfabriek tot in de Hoek en smal doorlopend naar de Haalderense zeeg. Op 2 april 's ochtends om 6.00 uur werd de aanval ingezet richting Gendt. Eerst pakte de D-compagnie de Zandvoort aan.

Medewerkers van de Dienst Landelijk Gebied bespreken hun werkzaamheden met een KRO-verslaggever (2e van rechts).

De huizen die daar stonden, werden door de Duitsers benut als verdediging en voor deze huizen was een mijnenveld aangelegd. Daarom werden alle huizen met raketwerpers in puin geschoten en de Duitsers moesten terugtrekken. Op de kaart is dan te zien dat de commandopost van de geallieerden verplaatst is naar de kruising Langstraat/Zandvoort.

De A-compagnie volgde over de dijk en viel de Duitsers aan in de omgeving van het Galgendaal, Kommerdijk en de Zandberg. De B-compagnie volgde de D-compagnie en stootte door naar het Broek en Flieren. Met name de C-compagnie voerde een bijzonder gewaagde aanval uit, die bemoeilijkt werd door mijnenvelden. De toegangsweg (Langstraat) lag nog onder vuur van Duitse machinegeweren. Toch verplaatste de C-compagnie zich via de Langstraat naar de Kruisstraat en Smidstraat en verdreven ook hier de Duitsers. Zo werd een groot deel van Gendt in een zeer korte tijd gezuiverd. Het gevolg daarvan was dat er heel veel munitie achterbleef.

begrijpelijk, want soldaten zochten dekking in droge sloten en greppels en daar bleef vaak munitie achter, zoals Duitse en Engelse granaten, diverse handgranaten, restanten van geweren en vaak nog volle munitiekisten. Ook antitankgranaten, brisantgranaten en zelfs een mortier is er gevonden. Dat er veel oorlogresten in de grond zaten, was wel bekend. Als er sprake is van zeer gevaarlijke vondsten, dan wordt de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD) ingeschakeld. De opruimingsdienst brengt het oorlogstuig dan op een veilige locatie tot ontploffing. De werkzaamheden zullen tot mei 2013 plaatsvinden.

Landinrichting

De landinrichting Over-Betuwe Oost wordt uitgevoerd in opdracht van de Dienst Landelijk Gebied (DLG). De werkzaamheden worden door aanne-mer Van den Brand verricht. Het Rijk en de Europese Unie financieren het op-ruimen van explosie-ven.

Wat werd er gevon-den?

Op de uitgezette plaatsen waar gegraven moet worden, spoort men met een detector de explosie-ven op. Dat wordt door een gespeciali-seerd bedrijf gedaan: Bodac. Explosieven worden hoofdzake-lijk gevonden bij vroegere of bestaande slootranden. Dat is ook

Henk Klaassen

Dialectwoorden

achtermekear (meteen/direct)

*A'j now nie achtermekear uutscheij metta gene-
uul wil ik ow nie mer langer zie-n.*

bajjere (banjeren, struinen)

*Awwe op zondag tied hemme lope we bar graag
nève de Waol op te bajjere.*

daldeje (boemelen/avondje uit)

*D'r zien minse die allinnig nog mar daldeje. Die
zien gin aovend mer thuus. Daor bu'j klaor mé
a'j zô'n ene ien huus hé.*

fiemele (futselen friemelen)

Wâ bu'j toch aon 't fiemele onder de toffel.

ganse (gehele)

*Now hé'k de ganse dag al ien de rommel gezète.
't Wör tied dâ gullie us 'n bietje gaon oprume.*

ielke (elke)

*Mette kerremes doch Hent; ielke djen is d'r een
mar vurdâ 'k ze allemaol hé gehad is 't fees al-
lang vörbi'j. Dâ-
's bar jammer.*

jatte (stelen)

*As 'k vroeger
naor schôl lie-p
gieng 'k altied 'n
paor appels jatte
uut de bongerd
van Gradje.*

kak en jen (kale
kak en opscheperij)

*Mé'r 't betaole
van bankepach ien de kjerck was ôk wel goed te
zie-n wie of d'r mé kak en jen veurien hadde ge-
pach. Dâ ware de duurste plekke. Daor wie-r ôm
gestreje.*

malleur (gebreken)

*Zô lang as tie die fiets al hé, hettie d'r malleur
aon. Wegmietere mô'j zô'n ding!*

olieneutje (pinda)

*A'j vroeger mé olieneutjes ien tes naor schôl kon
gaon wâ'j 'n hele kjel.*

rad (wiel)

*Die houtere speker van dâ
rad is zwat helemal dör-
midde gebraoke. Daor mô'r
'n goeie radmaker same
mette smid naor kie-ke.*

schabul (opgeschoten jon-
gen)

*Die schabul is nog grötter
dan zien ouwere bruur. Hi'j kan de bokse van
zien bruur nie afdrage.*

scha-nd (schande)

*Alle aovende lope die lui nog tot laot te balke-
niere. Scha-nd is 't.*

tes, tesse (broekzak/broekzakken)

*Umdâ 'k altied mette ha-nd ien tes lop en moed
dâ nie wil, hesse now de tesse dichgenàejd.*

*Waor 'k now de zadoek, mien meske en de foto
van de meid mô laote hesse mien nog nie vör-
teld.*

thuushouwe (thuishouden)

*Zuwwe Mientje mâr thuushouwe? Die is zô ziek;
de snot kum hur uut de oge, en ze hette koorts
nog lang nie onder de kneies!*

Verkleinwoorden

avontureke (avontuur/avontuurtje)

*Meester las op schôl 'n avontureke veur uut 'n
spannend boek.*

buleke (buidel/buideltje)

*Vâd gieng altied op de fiets naor de stinnaove.
Aon zien stuur hieng tie 'n buleke mette brood-
trommel.*

eske (as/asje)

Vroeger hâ 'k 'n hi'jskraon as speulgoed. Daor

zat 'n eske ien vör 't takele.

fietske (fiets/fietsje)

*Mien bruur hâ'r 'n fietske wâ te klein was. Hij
rakte mette kneies 't stuur.*

huuske (huis/huisje)

*Volleges Hent van Tinus wör 't huuske van die
minse vör't hógste bod vörkoch. Ze zien d'r kats
van overstuur.*

jöngske/kjêlje (jongen/jongetje)

Zou dâ jöngske al op klömp kunne lope? Of zou tie daor te stads vör zien?

lieske (lijst–lijstje)

Ik mak altied 'n lieske vör de bôdschappe. Dan kan 'k niks vörgète.

nekske (nek–nekje)

Dâ 's 't vieste nekske wâ 'k ooit hé gezie-n zei vâd toen tie uut de kerk kwam. A 'j zô 'n mins vör ow hé zitte duurt de mis nog langer.

puddingske (pudding–puddinkje)

Dâ puddingske is van griesmèl gemak. Daor lus 'k wel pap van!

rupske (rups–rupsje)

Mé 'r 'n paor rupskes ien 'n luciferdöske naor de klas van de vrollie en ze daor loslaote. Dâ vonde wij vroeger bar leuk.

ruutje (ruit–ruitje)

D'r zien vördeure mé ruutjes die naor binne toe los kunne. Dâ 's gemakkelik as d'r iemand aon de bel stee.

stuupke (stoep–stoepje)

Bi 'j de vördeur van ons huus lig 'n mooi stuupke. Daor zien blauwe tegeltjes ien gemak.

stuupke (stuip–stuipje)

Kleine kiendjes ien de wie-g hemme duk stuupkes. Daor mô 'j nie van schrikke. Dâ hör d'r ge-woonweg bij.

tuugske (tuig–tuigje)

Metta tuugske ku 'j dâ kiendje vaszette ien 't stu-leke.

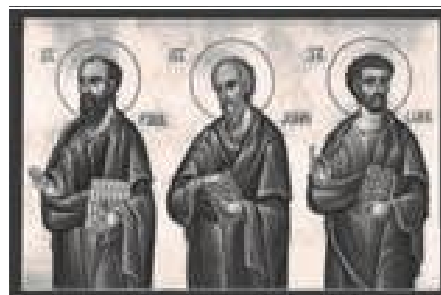
tuutje (zak–zakje)

D'r gee mar weinig friet ien dâ tuutje.

Uitspraak/gezegde

Dr zien now eemaol apostele en martelare.

Schijnheiligheid en vroomheid komen naast elkaar voor. De een gaat het goed en de ander heeft altijd pech.

Herman Buurman

In Angeren was er eens een meisje dat net voor de processie stoutmoedig op de pastoor afstapte met de vraag:

'Mag ik eindelijk eens een keer maagd zijn, want ik ben nog nooit maagd geweest...'

(Redactie: daar was de pastoor nou eens niet verantwoordelijk voor geweest.)

Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld:

Dhr. J. Hendriksen

Mevr. A. Nissen

Dhr. W.H.J.M. Derksen

Dhr. W. v. Alst

Dhr. H.B. Roording

Dhr. G.C. Lozekoot

Dhr. H. Giesbertz, Nijmegen

Dhr. E. Damen, Doornenburg

Dhr. P. Vos

Dhr. W. de Gans, Doornenburg

Mevr. J. Ederveen, Hillegom

Mevr. J. Hermsen, Haalderen

Dhr. W. Rikken

Dhr. W.A.J. Venselaar

Inmiddels hebben we 718 leden!!!

Schoenmaker blijf bij je leest

Wanneer je aan schoenmakers (schoenlappers) denkt, ga je onbewust ook aan klompenmakers denken; beide beroepen hebben veel met elkaar gemeen. Schoenmakers waren er al in de Romeinse tijd. De Romeinen liepen voornamelijk op sandalen gemaakt van dierenhuid. Huiden van dieren werden met vuurstenen krabbers schoongemaakt en met oker ingewreven, zodat de huid soepel bleef. Van deze huiden werden niet alleen schoenen gemaakt, ook kleren. In die tijd kon je niet kiezen welke schoenen je graag wilde; iedereen bond met een riempje een lapje leer rond zijn voeten en dat was dan de nieuwe schoen. Deze

schoenen gingen niet lang mee, omdat het leer niet geloooid was. Dat kende men toen

nog niet. Later begonnen de Romeinen met het maken van houten schoeisel: een houten zool met een leren riem eromheen. De zool werd geleidelijk uitgebreid en zo ontstond de klomp. Door steeds betere bewerkingstechnieken kon men in het begin van de Middeleeuwen de klomp maken, zoals die er nu uitziet. Vooral in grote delen van Europa gingen arbeiders en boeren op klompen lopen.

Pas in de 9^e eeuw kon er echt van schoenen worden gesproken. De Franse puntschoenen, ook wel snavelschoenen genoemd, kwamen daarna in de mode. Graaf Fulco van Anjou was er in 1089 de uitvinder van. In het jaar 1150 werden de puntschoenen ook in Duitsland bekend en gingen men daar deze schoenen maken. De Duitsers maakten de punt van de schoen wel erg lang, soms wel 60 cm. Om op straat niet op de tenen of punten te worden getrapt, werden de krullen met gouden of zilveren kettingen opgehouden en aan het onderbeen vastgemaakt. Deze schoenen werden alleen door rijke mannen gedragen. Omdat bij de puntschoenen de punt alsmaar langer werd en de sierraden kostbaarder, stelde de overheid daar paal en perk aan. In 1350 kwam er in vele Duitse steden een politie verordening: *Geen burger zal puntschoenen dragen. Wie men daarmee vindt, zullen de punten afgesneden worden en zij krijgen een boete van vijf grosschen.* Rijke vrouwen droegen schoenen van brokaat of satijn. Brokaat is een satijnweefsel waarin goud of zil-

verdraad mee is geweven. In huis droegen deze vrouwen muiltjes van zijde of fluweel.

Gendtse schoenmakers

In het Betuwse land en zeker in Gendt kwam je in het begin van de 19^e eeuw maar een enkele schoenmaker tegen. Waarschijnlijk was het Henricus Laurensen die het schoenmakersvak meebracht uit Nijmegen. Henricus trouwde in het jaar 1785 met Bernarda Bosch uit Gendt en zij gingen samen in Gendt wonen. Petrus Wegh (Peter) werd schoenmakersknecht bij Henricus Laurensen en leerde zo dochter Gerarda Laurensen kennen. In 1814 trouwde Peter met Gerarda en zo kwam het schoenmakersvak terecht in de familie

Wegh. In 1812 gaf Peter al aan schoenmaker te zijn. Daarna komen we een Godefridus Wegh, Gradus Wegh,

Theodorus Wegh en Hendrina Janssen

Theodorus Wegh en Willem Wegh tegen als schoenmakers. Ze zijn broer of neef van elkaar. In een gezamenlijke advertentie uit 1947 in *de Gelderlander*, lieten de Gendtse schoenmakers weten met vakantie te gaan. Ook in 1948 verscheen zo'n advertentie in de krant. Dit is voor die tijd, net na de Tweede Wereldoorlog, een opvallend en mooi voorbeeld van samenwerking na een periode van oorlogsgeweld.

Hoe de namen van de schoenmakers geschreven moeten worden kwam niet zo nauw; iedereen kende ze.

G.H. Swannink (H. Zwammink), A. Hubers (A. Hubbers), J.J. Milder (J.W. Mulder).

Frederikus Rasing, schoenmaker

DE GEZAMELIJKE SCHOENMAKERS
VAN GENDT
zijn op onderstaande data wegens vakantie
GESLOTEN

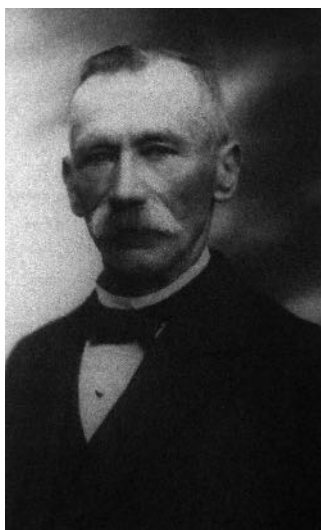
Van 11 tot 16 Augustus :
H. ZWAMMINK, A. HUBERS, J. W. MULDER

Van 25 tot 30 Augustus :
B. HUISMAN, W. WEGH, J. WIJNANDS

Spoedgevallen worden uitgevoerd in volgorde der
vacantieregeling. 81709

Frits was geboren in 1766 en had zijn schoenmakersbedrijfje op het Vlietgras in Gendt. Het Vlietgras was een groot grondgebied, waar nu de Molenwijk gebouwd is.

Toen Fredericus in 1822 was overleden, zetten

Stef Rasing

zijn broer Hendrik en zijn zoon Frits het bedrijf voort. In 1832 woonde zijn vrouw Anna Maria Rasing-Mathijssen nog op het Vlietgras. Ze overleed in 1854. Omdat één perceel aan de Leemstraat grensde, bouwden ze daar een huis. Aan de Leemstraat en later de Dorpstraat werd het schoenmakersvak voortgezet door zoon Stephanus

Rasing tot in 1941. Op de oude stek werd in 1854 de Gendtsche Molen gebouwd.

De meeste schoenmakers van Gendt zijn waarschijnlijk ook klompenmaker van beroep geweest. In ieder geval wel Johannes Wijnands, die in de eerste helft van de negentiende eeuw in Gendt klompenmaker was. Zijn opvolger, zoon

Cornelis, werd ook klompenmaker. Zijn zoon Jan werd schoenmaker. Jan zag je vaak zitten in zijn werkplaats aan de Dorpstraat 15. Een tussen de gordijnen door opgestoken hand zat er altijd in. Veel dorpsgenoten konden regelmatig afvalstukjes zoollere bij hem ophalen. Die stukjes werden met schoenspijktjes onder de klompen getimmerd, zodat de klompen niet te hard zouden slijten. Ook Cor, de zoon van Jan Wijnands, werd schoenmaker. Na Cor kwam er een einde aan het familiebedrijf.

Bernard Huisman is bij veel Gendtenaren ook bekend. Aan het einde van de Dorpstraat-Noord zag je hem meestal zitten in het voorhuis van huis De Brug; daar lapte hij menig schoentje.

De familie Huisman kwam van Millingen en

woonde al vanaf 1876 in Gendt. Bernard trouwde in 1923 met Bernardina Coops. Na het overlijden van Bernardina in 1960 bleef Bernardus nog enkele jaren zijn beroep uitoefenen. Daarna vertrok hij naar Nijmegen.

Albertus Hubbers ofwel Bartje Hubbers.

In de Nijmeegsestraat had Bartje Hubbers zijn schoenmakerswerkplaats. Ook na de Tweede Wereldoorlog heeft hij daar zijn werkzaamheden verricht. Waarschijnlijk heeft hij het schoenmakersvak geleerd bij Jan Wijnands, omdat hij op foto hiernaast deel uitmaakt van het gezelschap.

Gerardus Henricus Swannink trouwde met Theodora Maria Hubbers, de zus van Bartje Hubbers. Gerardus was geboren in Houten. Ook hij beoefende het schoenmakersvak. Na de Tweede Wereldoorlog vestigde het paar zich op de Raalt in een noodwoning. Hij repareerde daar vele schoenen.

Vroeger had elk dorp zijn eigen schoenmakers. Gendt had er na de Tweede Wereldoorlog zelfs zes. Voor de oorlog repa-

reerde Wim Derksen uit de Woerdsestraat ook schoenen. Wilhelmus Johannes (Wim) Derksen die slechthorend was, werd in Hengelo, Overijssel door een Engels voertuig aangereden en overleed aan de verwondingen op 17 april 1945.

Frits Janssen

Hij had een schoenmakerij en winkel aan de Dorpstraat 62 met zijn schoonzoon Eef Kempkes die in 1957 in de zaak kwam en het bedrijf later

overnam. Toen Eef ermee stopte, werd hij daarna postbode.

Teuje Milder

Teuje Trip, had zijn schoenmakerij eerst aan de Dijkstraat, ook wel genoemd Onderlangs. Later liet hij een nieuw pand bouwen aan de Dorpstraat 21a. De eerste houten schoen werd Trip genoemd. Misschien komt daar de naam Teuje Trip vandaan.

Leemreise

Hennie Leemreise kreeg na het overlijden van schoenmaker Teuje Milder in 1962 de gelegenheid om als schoenhersteller met daarnaast een kleine collectie confectieschoenen in de werkplaats naast dit pand te beginnen.

In de winkel van Milder vestigde zich kapper Messink.

Hennie kwam uit Lichtevoorde en ging de eerste jaren in de kost bij de familie Milder en later bij de familie Messink. In 1966 trouwde hij met Alie Berendsen en kochten ze het pand van B. Pinta aan de overkant, Dorpstraat 40. In 1978 is dit pand geheel verbouwd en hebben ze daarin

tot 1998 hun brood verdiend. In dat jaar werd dochter Susan mede-eigenaar. In 2006 is het pand weer verbouwd en kwam ook zoon Marco als orthopedisch schoentechnicus in de zaak. In 2012 vierde het team Leemreise hun 50-jarig bestaan.

Schoenmakerij Nico Jansen

Nico en Jolanda Jansen zijn allebei geboren in Didam. Nico komt uit een schoenverkoop- en schoenmakersfamilie. Nico en zijn vrouw kwamen januari 1990 naar Gendt. Ze begonnen in

het pand van Wijnands aan de Dorpstraat. Ze reden vijf jaar lang iedere dag van Didam naar Gendt, maar in 1996 verhuisden ze naar Gendt en vestigden ze zich in de Molenwijk. Augustus 1998 trokken ze in het pand aan de Julianastraat 25, waar ze samen de zaak runnen.

De klompenmakers

Klompenmakers zijn er in Gendt veel geweest. Als eerste kom je de naam Van der Velden tegen. Willem, Cornelis, Hendrik, Jan, Martinus en Peter, die in Hulhuizen waren, waren broers en neven van elkaar. In de Dorpstraat maakte Toon van der Velden klompen, de vader van Piet van der Velden, de aannemer en uitvinder. De gebroeders Van der Velden hebben als laatste klompen gemaakt aan het einde van de Molenstraat bij de Waaldijk.

Op 't Hof maakte Wimke Goossen klompen. Hij was in Didam geboren en trouwde in 1916 met de Gendtse Maria Willemze. Zijn oudste zoon Willem werd ook klompenmaker en vestigde zich in Didam.

Wimke Goossen rechts.

Wimke van Wel was bekend in Flieren als klompenmaker en had daar de meeste klanten. Hij was geboren in Wamel en trouwde met Mienke Pinta uit Flieren.

Wimke van Wel met moeder en vrouw.

Job Leenders woonde op de kruising Munnikhofsestraat/'t Hof en maakte ook klompen. Toen er geen boterham meer mee te verdienen was, ging Job werken bij scheepswerf Vahali

Andries Koenders had zijn werkplaats aan de Kapelstraat op de plaats waar Huub Nijs toentertijd zijn schildersbedrijf en winkel had.

Thee Koenders begon na de Tweede Wereldoorlog een machinale klompenmakerij op de Raalt in een aangepaste noodwoning. Met de houtkrullen rookte hij worsten en spek voor menig Gendtenaar.

Henk Klaassen en Geert Witjes

Koningspaar 2012-2013

Wilbert Venselaar–Iris Gielen

Wilbert Venselaar werd op 12 maart 1968 geboren te Nijmegen en groeide op als jongste zoon van Riet en Wim Venselaar met zijn twee broers Theo en Henk. Het jonge gezin woonde in de Van Limburg Stirumstraat 10 in Gendt. Wilbert had een geweldige jeugd, echter een ding blijft hem dwarszitten en heeft hem ook gemaakt tot het zwarte schaap van

Wilbert Venselaar

de familie. Hij houdt niet van voetbal! Zijn vader, ooms, broers neven en alle aanverwanten van hem voetballen, behalve hijzelf. Niet dat sporten zijn interesse niet had, maar Wilbert zocht zijn activiteit meer in de individuele sport dan in een team. Zo kon het gebeuren dat hij in aanraking kwam met karate. Voor Gendtse begrippen een niet alledaagse sport. Bij karate heeft hij de blauwe band gehaald. Tot zijn 18^e

Wilbert Venselaar

jaar was karate dan ook een zeer favoriete bezigheid. Daarnaast en daarna was fitness een sportieve bezigheid van Wilbert. Op sportief gebied is Wilbert nu alleen nog op het centre-court van de Lawn Tennisclub Gendt te vinden. Na de lagere school in Gendt ging Wilbert naar de lts in Huissen. Hier heeft hij de grondbeginselen van het metselen en timme-

zijn kennis uitbreiden bij Bouwbedrijf Veluwezoom. In 1999 zette hij zijn loopbaan in de bouw voort bij Plegt Vos. Tot op heden heeft hij het daar erg naar zijn zin.

Samen met Miranda Kloppenburg zijn zij de ouders van Menno en Esmee Venselaar. In de loop

Wilbert met zijn zoon en dochter.

van 2012 ontstond het idee om deel te nemen aan het koningsschieten tijdens de Gendtse kermis. Samen met zijn ouders en broers had hij al heel wat kermissen gevierd. Zowel de familie Venselaar alsook de familie Van Moerkerk waren en zijn fanatieke kermisvierders. Ook het koningschap is niet vreemd in de familie Venselaar. Oom Jan (broer van pa Wim) was in 1950 schutterskoning met zijn toenmalige verloofde Truus van Moerkerk (niet van moeder Riet). Ome Jan werd dus om raad gevraagd. In de loop van het voorjaar van 2012 maakte Wilbert in kleine kring bekend dat hij in augustus wilde meedoen aan het koningsschieten. Hoe vreemd ook, maar hij werd voor gek verklaard.(...) Op 14 juni was er een bruiloft. Wilbert zag er wel erg chic uit in zijn nieuwe pak. En weer vertelde Wilbert dat hij ging koningsschieten. In augustus werd er danook een troon geformeerd. Wilbert heeft ook vooraf aan de deelname inlichtingen ingewonnen bij het bestuur van schutterij. Hij was dus wel voorbereid en goed geïnformeerd. Op vrijdag 24 augustus werd de verjaardag van zijn dochter Esmee al gevierd. Esmee was op 25 augustus, de dag dat er geschoten zou moeten worden, jarig. Echter op zaterdag 25 augustus omstreeks 2.30 uur was er een telefoontje. Vader

Wim moest naar het ziekenhuis met hartklachten.

Wilbert en Iris met hun kinderen.

Op zaterdag 25 augustus was er dus even geen tijd voor het koningsschieten. Er kwam een telefoontje van pa zelf uit het ziekenhuis en daar ook nog een telefoontje overheen van de behandelend verpleegkundige met de mededeling: “er moet wel geschoten worden!”. Na deze twee telefoontjes was de weg vrij om aan het koningsschieten deel te nemen. Na een aantal schoten

Wilbert en Iris tijdens de aubade bij Villa Ganita.

was het niet meer moeilijk om de laatste resten van de vogel naar beneden te halen. Na het laatste schot nam hij onmiddellijk contact op met zijn vader in het ziekenhuis. Hij werd gefeliciteerd met het behaalde koningsschap en zijn vader benadrukte nogmaals dat hij er goed aan had gedaan om toch mee te schieten. Samen met zijn vriendin Iris hebben ze zich in volle overgave in het feestgedruis van de kermis gestort. Ze hebben vele bezoeken afgelegd, veel ervaren. Kortom ze hebben die vier dagen met volle teugen genoten. Ze werden wel geleefd. Complimenten aan de

schutterij voor de goede begeleiding in die dagen maar ook daarna. Als koningspaar heb je natuurlijk ook door het jaar heen de nodige verplichtingen. Er wordt van je verwacht dat je deelneemt

De intocht van de koning met hun kinderen.

aan bijvoorbeeld federatieve concoursen, taptoes en andere representatieve optredens.

Koninklijk huwelijk

Op de dinsdagavond van de kermis heeft Wilbert Iris ten huwelijk gevraagd. Dit aanzoek kwam voor velen onverwacht, maar zeker voor Iris.

Op 16 mei 2013 zullen de koning en de koningin in het huwelijk treden. Voor allebei een tweede ronde. Maar dat het koningsschieten dit als gevolg kon hebben, had zelfs Wilbert zich niet kunnen voorstellen.

Alles overziende en terugkijkend op het koningsschap zouden ze het over een paar jaar zo weer doen, maar dan als meneer en mevrouw Venselaar-Gielen.

Onder toezicht oog van een wakende leeuw.

Willem Rasing

32+33 Willem VENSELAAR geboren te Amersfoort op 20-03-1794 overleden te Noordwijkerhout op 19-09-1881 X 1820 Maria Anna HEIJMANS geboren op 04-12-1784 te Grave overleden op 20-04-1842 te Grave	34+35 Willem de VREE geboren te Appeltern op 07-02-1789 overleden te Batenburg op 20-11-1854 X 1815 Johanna BROEREN geboren op 20-05-1785 te Escharen overleden op 13-06-1871 te Batenburg	36+37 Jacobus Kloppenburg geboren te Huissen op -02-1779 overleden te Bommel op 05-08-1840 X Willemina NIELS geboren op 09-1787 te Bommel overleden op 20-09-1861 te Bommel	38+39 Theodorus GOOSSENS geboren te Duiven op 03-1770 overleden te Duiven op 02-03-1822 X 1808 Hendrina LUCASSEN geboren op 26-10-1778 te Duiven overleden op	40+41 Evert JANSEN X Niet bekend	42+43 Joannes HERMSEN geboren te Gendt op 07-04-1776 overleden te Gendt op 05-02-1844 x 1809 Gertrudis MEEUWSEN geboren op 17-08-1782 te Gendt overleden op 15-08-1865 te Gendt	44+45	46+47 Gerardus SEEGERS geboren te Gendt op 01-05-1801 overleden te Bommel op 03-10-1874 x 1828 Wilhelmina VOS geboren op 14-01-1804 te Bommel overleden op 08-11-1870 te Gendt
16 Gerardus Lambertus VENSELAAR geboren te Grave op 20-05-1816 overleden te Gendt op 06-02-1890 x 30-04-1839 in Batenburg	17 Maria de VREE geboren te Batenburg 22-07-1815 overleden te Gendt op 19-12-1882	18 Peter KLOPPENBURG geboren te Gendt op 00-01-1810 overleden Bommel op 01-01-1884 x 10-09-1902 in Gendt	19 Johanna GOOSSENS geboren te Duiven op 25-05-1814 overleden Bommel op 17-09-1897	20 Hendrik JANSEN geboren te Groessen op 14-09-1814 overleden te Gendt op 02-02-1893 x 06-05-1842 in Gendt	21 Johanna HERMSEN geboren te Gendt op 15-09-1811 overleden te Gendt op 03-01-1889	22	23 Berndin SEEGERS geboren te Gendt op 17-02-1831 overleden te Gendt op 30-06-1903
8 Willem VENSELAAR geboren te Bommel op 22 oktober 1852 overleden te Gendt op 7 november 1929 x 12-11-1881 in Gendt	9 Theodora KLOPPENBURG geboren te Bommel op 03 maart 1855 overleden te Gendt op 28 mei 1941	10 Johannes JANSEN geboren te Gendt op 16-04-1846 overleden te Gendt op 13-03-1898 x 28-10-1885 in Gendt	11 Antonia LEENDERS(Seegers) geboren te Gendt op 13-08-1857 overleden te Gendt op 16-12-1938				
4 Theodorus Johannes VENSELAAR geboren te Gendt op 24 juni 1888 overleden te Gendt op 17 januari 1958 x 08-05-1920 in Gendt	5 Johanna Bernardina JANSEN geboren te Gendt op 19 december 1888 overleden te Gendt op 20 maart 1968						
2 Wilhelmus Theodorus VENSELAAR geboren te Gendt op 3 maart 1929 X 19-10-1957							
Wilhelmus Antonius Joseph Wilbert geboren in Gendt Schutterskoning							

48+49 Cornelis van MOERKERK geboren te Deventer op 01-05-1803 overleden te Gendt op 16-12-1867 X 1829 Catharina JANSEN geboren te Ubbergen op 16-03-1809 overleden te Gendt op 07-09-1875	50+51 Jan BOSCHMAN geboren te Bommel op 05-1795 overleden te Bommel op 24-05-1865 X Hendrina DAAMS geboren te Ubbergen op 04-1796 overleden te Bommel op 12-04-1850	52+53 Henricus KUSTER geboren te Gendt op 04-12-1780 overleden te Gendt op 04-04-1854 X 1820 Johanna MEEUWSEN geboren te Bommel op 31-08-1792 overleden te Gendt op 20-08-1870	54+55 Jan PETERS geboren te Pannerden op 15-07-1809 overleden te Bommel op 05-01-1880 X 1829 Helena KUNEN geboren te Huissen op 11-09-1806 overleden te Gendt op 09-01-1887	56+57 Joannes van der MEE geboren te Millingen a/d Rijn op 24-09-1789 overleden te Millingen a/d Rijn op 20-12-1874 X 1816 Theodora JANSSEN geboren te Driel op 22-03-1789 overleden te Millingen a/d Rijn op 27-05-1863	58+59 Hendricus KOENEN geboren te Herwen en Aerdt op 09-1790 overleden te Pannerden op 01-09-1861 X Geertruida HERMSEN geboren te Zevenaar op 04-1804 overleden te Pannerden op 13-04-1885	60+61 Heinrich VERHEIJEN X Bertha KLOMBERG	62+63 Lucas STINISSEN geboren te Millingen a/d Rijn op 06-1788 overleden te Kekerdom op 12-06-1844 X 1815 Wilhelmina Lippes geboren te Kekerdom op 09-04-1787 overleden te Kekerdom op 05-01-1850
24 Peter Hendrik van MOERKERK geboren te Gendt op 10-05-1830 overleden te Gendt op 14-09-1897 X 24-04-1862 in Bommel	25 Helena BOSMAN geboren te Bommel op 08-09-1837 overleden te Gendt op 18-06-1884	26 Gerrit KUSTER geboren te Gendt op 13-10-1827 overleden te Gendt op 11-03-1886 X 12-06-1854 in Gendt	27 Petronella PETERS geboren te Bommel op 13-12-1834 overleden te Herwen op 08-02-1908	28 Bartholomeus van der MEE geboren te Millingen a/d Rijn op 21-05-1823 overleden te Pannerden op 02-04-1861 X 02-04-1861 in Pannerden	29 Wilhemina KOENEN geboren te Pannerden op 01-11-1827 overleden te Millingen a/d Rijn op 11-05-1912	30 Hermanus VERHEIJEN geboren te Zyfflich op 18-08-1820 overleden te Kekerdom op 23-08-1885 X 25-01-1851 in Ubbergen	31 Aleijda STINISSEN geboren te Kekerdom op 14-10-1816 overleden te Kekerdom op 30-11-1860
12 Hermanus van MOERKERK geboren te Gendt op 19 september 1864 overleden te Gendt op 13 november 1918 X 20-08-1876 in Gendt		13 Maria KUSTER geboren te Gendt op 08 februari 1867 overleden te Gendt op 27 maart 1932		14 Hendrikus van der MEE geboren te Arnhem op 23 juni 1856 X 14-11-1882 in Ubbergen		15 Wilhelmina VERHEIJEN geboren te Ubbergen op 09 april 1858	
6 Hendrikus van MOERKERK geboren te Gendt op 18 januari 1892 overleden te Gendt op 28 juni 1973 X 27 mei 1927 Kleef				7 Geertruida van der MEE geboren te Ubbergen op 09 augustus 1898 overleden te Nijmegen op 14 augustus 1984			
3 Maria van MOERKERK geboren te Gendt op 29 augustus 1931 overleden te Gendt op 18 januari 1985 in Gendt							

VENSELAAR
op 12 maart 1968
2012—2013

De slet onder de Gendtse gebouwen

Geschiedenis van het gemeentehuis aan de Markt

Tussen 1993 en 2004 hadden wij, de Historische Kring Gente, onderdak in wat we ‘het oude gemeentehuis’ noemden, het gemeentehuis aan de Markt 20. De nieuwe naam die we bedachten, Marca XX, uitgesproken als *viginti*, is nooit ingeburgerd, ook niet bij ons. Wij waren in die elf jaar niet de enige gebruikers van het gebouw. We deelden de begane grond met de visclub, het Oranjecomité en de brandweer, die er opslagplaatsen hadden. Onze bovenburen waren ambtenaren van gemeentewerken. Wij losten in 1993 de kinderen van de peuterspeelzaal af, die er vanaf 1987 huisden. En verderop in het verhaal zien we dat dit zestal niet de enige naoorlogse gebruikers van Markt A3, het oorspronkelijke huisnummer, was. Vandaar de ietwat scabreuze titel van deze bijdrage. Er is geen gebouw in Gendt dat in de 113-jarige geschiedenis zoveel verschillende gebruikers binnen zijn muren mocht verwelkomen.

Dit artikel doet een poging de bouwgeschiedenis van het gemeentehuis aan de Markt en zijn gebruikers zo goed mogelijk te beschrijven. Het verhaal is niet volledig, want er zitten gaten in de belangrijkste bron, het archief van de gemeente Gendt. Dat is, waarschijnlijk als gevolg van het geweld van de Tweede Wereldoorlog en de jarenlange bewaring in de vochtige kelder van het ‘nieuwe’ gemeentehuis aan de Nijmeegsestraat, verre van compleet. Bovendien is het nog niet geïnventariseerd. De gemeente Lingewaard heeft het ondergebracht bij het Regionaal Archief Nijmegen. Daar wordt aan de inventarisatie gewerkt, die naar het zich laat aanzien in 2015 klaar zal zijn. Het gebrek aan registers werd meer dan goed gemaakt door de medewerkers van het archief die niets teveel was om de benodigde stukken naar de studiezaal te halen.

Historie

Voor we naar het oude gemeentehuis gaan, eerst een historisch overzichtje van het bestuur van Gendt.

Toen op 1 januari 2001 Gendt deel werd van een nieuwe gemeente, die na enig geharrewar en de daaruit voortvloeiende verkiezing de naam Lingewaard kreeg, maakte die herindeling een einde aan een eeuwenoude bestuurlijke zelfstandig-

heid. (Een uitzondering moet gemaakt worden voor de periode 1795-1810, toen Gendt formeel deel uitmaakte van het Ambt Over-Betuwe.) Die zelfstandigheid begon met de buurschappen, waarvan de oorsprong ergens in de vroege Middeleeuwen moet liggen, en het kerspel Gendt. Kerspel kunnen we hier het best vertalen met parochie; de grenzen van beide gebieden vielen samen. De verlening van het stadsrecht aan Gendt in 1233 accentueerde de eigenheid van de plaats, net zoals de ‘verheffing’ tot heerlijkheid in 1506 dat deed. Hoewel, hierdoor werd de kiem gelegd voor conflicten tussen de burgers van de stad Gendt en hun heer, waarbij de eersten zich beriepen op hun stadsrechten en de laatste op zijn heerlijke rechten. Na de inlijving bij Frankrijk in 1810 vormde Gendt samen met Angeren en Doornenburg de mairie Gendt. Vanaf 1815 was Gendt – nu weer zonder beide buurplaatsen – een schoutambt; tien jaar later veranderde die naam in gemeente en vanaf die tijd noemen we de schout burgemeester. Hij werd benoemd door de Koning en kreeg deels de bevoegdheden van de voormalige Heer van Gendt. Zo was hij het hoofd van de gemeente. De burgemeester kreeg assistentie van twee assessoren, de latere wethouders. Zij werden benoemd door de gouverneur van de provincie. De gedeputeerden van Gelderland wezen de vier raadsleden aan. Dit was in democratisch opzicht een behoorlijke achteruitgang in de regeling van het bestuur. In het begin van de Franse tijd had iedere man die niet van de bedeling leefde, stemrecht. De laatste grote wijziging vond plaats in 1851. Door de Gemeentewet verdween in juridisch opzicht het verschil tussen stad en platteland. Niet de burgemeester was het hoofd van de gemeente, maar de Raad (al zou je dat niet altijd zeggen). Raadsvergaderingen moesten openbaar zijn. Anno 2013 wordt dit systeem, ingevoerd door Thorbecke, in grote lijnen nog steeds gevolgd.

Vergaderen

Tussen 1506 en 1795 maakte de heer van Gendt hier de dienst uit; zij het dat er in die tijd heel wat strubbelingen geweest zijn tussen de heer en de Gendtenaren. De heer nam in zijn huis – en sinds het midden van de 18^e eeuw was dat Huis te Gendt – de beslissingen. In de 19^e eeuw was

Huis te Gendt in bezit van burgemeester Gerrit Willem Merkes (1830-1835) en daarna van zijn opvolgers Aart van der Goes (1835-1872) en Jacobus van der Goes (1872-1892). De gemeente huurde twee kamers in Huis te Gendt, die gebruikt werden als burgemeesterskamer en vergaderzaal/secretarie. Na het overlijden van de laatste Van der Goes bleef de gemeente de twee ruimtes gebruiken. In de jaarrekeningen van de jaren negentig staat te lezen dat mevrouw C. Wolf-van der Goes uit Arnhem daarvoor jaarlijks f 75,- ontving.

Plannen voor een gemeentehuis

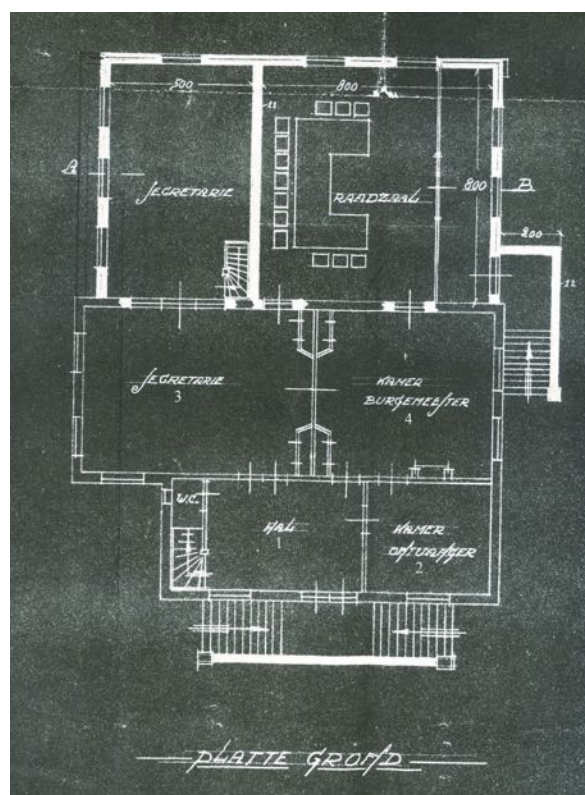
Op vrijdag 15 juni 1898 woedde er brand in Gendt, waarbij de woningen van veldwachter Westenend, gemeentebode Van Vorsselen en timmerman Willemsen afbrandden. Blijkbaar zaten de drie woningen in hetzelfde pand, want op 23 juni deed B&W onder leiding van burgemeester Godert-Willem Maas Geesteranus, een voorstel aan de gemeenteraad om de afgebrande ruïne met de grond (21,15 are) aan te kopen van de eigenaresse, mej. Van de Waarden uit Nijmegen. Op het perceel kon dan een gemeentehuis gebouwd worden met woningen voor de veldwachter en de bode. Zij voerde als argumenten aan dat het huurcontract met mevr. Wolf-van der Goes op 1 januari 1899 afliep en 'de lokalen vervallen steeds meer'.

Het College stelde de Raad voor akkoord te gaan met de aankoop en daarvoor een lening van f 2.000,- te mogen afsluiten. Met twee tegenstemmen ging de Raad mee met het voorstel. Een van de tegenstanders was Jacob Jan van Eck, die we al eerder tegengekomen zijn (*Ganita mare* 2012, nr. 1). 'Waarom kocht de gemeente geen stuk grond van een Gendtenaar? Zo'n rijke Nijmeegse dame hoefde toch niet voorgetrokken te worden? Bovendien had de gemeente zelf een stuk grond; waarom daar niet gebouwd? En de twee lokalen in Huis te Gendt waren nog best bruikbaar.' Dat Van Eck tegenstemde was niet zo vreemd. Hij voerde daarvoor argumenten aan en... hij stemde bijna altijd tegen voorstellen van B&W. Merkwaardiger is de tweede tegenstem, die van wethouder Gradus Lenderink. Tot de invoering van het duale stelsel in gemeenten in 2002, waren wethouders raadslid en mochten dus meestemmen. B&W (waaronder Lenderink) deed een voorstel en de wethouder stemde tegen zijn eigen plan. (Af en toe peperde een raadslid dit de wethouder flink in bij andere stemmingen over het gemeentehuis. Die vroeg dan pesterig of

de wethouder het wel eens was met zijn eigen voorstel.)

Plannen

Op 17 juli 1898 verscheen in de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* een advertentie waarin B&W 'Heeren Deskundigen' uitnodigde voor 1 september tekeningen en begrotingen in te zenden voor de bouw van een gemeentehuis, veldwachters- en bodewoningen, brandspuithuisje, met of zonder burgemeesterswoning. De kosten voor het gemeentehuis mochten niet hoger zijn dan f 7.000,-. De gemeente loofde twee prijzen uit – van f 25,00 en f 15,00 – voor de beste ontwerpen.

Plattegrond uit 1937 van de eerste verdieping van het gemeentehuis.

Deze plattegrond van de bovenverdieping is in 1936 gemaakt voor de verbouwing van het raadhuis. De tekening laat een combinatie zien van het bestaande gedeelte en de nieuwbouw. De laatste is dik omlijnd; het in 1899 gebouwde deel ligt onderaan. De bovenverdieping bestond toen uit vier ruimten; 1 was de hal met de kamer van de ontvanger, 2: burgemeesterskamer, 3: raadzaal, 4: secretarie. Op de begane grond waren de woning van de bode, de twee cellen en de ruimte voor de brandspuit.

Drie 'deskundigen' dienden plannen in: A. Matijssen uit Gendt, J. Burgers uit Nijmegen en een

zekere Verheijen waarvan de woonplaats onbekend is. Geen daarvan werd, nadat de provinciaal inspecteur J.C. Steinmann ze bekeken had, goedgekeurd. De belangrijkste reden was dat de drie ontwerpers boven het beschikbare bedrag uitkwamen. Wel kende B&W aan architect Burgers uit Nijmegen de tweede prijs toe. De eerste prijs werd ingehouden. De architecten kregen een nieuwe kans: voor 1 februari 1899 mochten ze nieuwe ontwerpen indienen.

Daarna speelde zich een schimmig spel af. Op het bureau van de provinciaal inspecteur in Arnhem kozen burgemeester Maas Geesteranus, raadslid C. Bosman en Steinmann unaniem voor 'Plan 3A als zijnde het beste, het meest geschikte, meest doelmatige en meest solide ontwerp. De volle waardering mag dezen ontwerper niet onthouden worden'. Dat was de inzending van Mattijssen, een Gendtenaar zoals de burgemeester trots en tevreden vaststelde; een inwoner van zijn gemeente kon zich meten met de beste architecten. Maar volgens Van Eck zat er een luchtje aan. Hij suggereerde dat Mattijssen het ontwerp gekocht had (van de provinciaal architect?) en daar een en ander aan had toegevoegd. Dat concludeerde hij uit de twee handschriften op de tekeningen. En in een lange ingezonden brief in *De Betuwe* van 1 juli 1899 hekelde architect Burgers de hele gang van zaken. Hij had in december 1898 een brief gehad van de burgemeester waarin stond dat zijn ontwerpen de beste waren en aan alle eisen voldeden. Toch had hij de opdracht niet gekregen. Hij had – weer vergeefs – aan de tweede ronde meegedaan; wel de tweede prijs gekregen. Was het dan niet gek dat winnaar Mattijssen eerst naast de prijzen had gegrepen? Bovendien had Mattijssen steeds maar een tekening ingeleverd en had hij als enige de beschikking gehad over een bestek. Bovendien had hij, Burgers, zich in tegenstelling tot wat de gemeente beweerde, wel aan het maximum van f 7.000,- gehouden, terwijl Mattijssen met f 9.300,- daar wel heel ver boven zat. Maar vooral ziedend was Burgers over het voorstel dat B&W op de raadsvergadering van 25 juli gelanceerd had. Verheijen en hij werden uitgenodigd om voor een honorarium van f 25,- samen met Mattijssen diens eerste ontwerp zo aan te passen dat het onder de geëiste f 7.000,- bleef. 'Ook vraag ik: is het niet bespottelijk om voor een prijs van 2500 centen te vergen eene teekening van een Raadhuis met begroting en volledig bestek; of liever, een prul van een prullaris in zijn

standpunt als architect te verbeteren? (...) dan mij voor B en W der gemeente Gendt te vernederen door mij beneden een ezel te stellen die zich slechts eenmaal aan een steen stoot, waaraan ik mij nu reeds tweemaal heb gestooten?'

De bouw

De Raad ging akkoord met een dertigjarige leening van f 12.000,- waarvan f 7.000,- bedoeld was voor de bouw en de rest voor aanschaf van

Advertentie in de Provinciale Nijmeegsche en Geldersche Courant.

de inventaris. In advertenties werden aannemers uitgenodigd om in te schrijven op het werk. Om toezicht te houden op bouw stelde B&W een toezichthouder aan. De aannemers moesten snel reageren, want de aanbesteding was al op 12 juli. Aannemer (en architect) Mattijssen kwam met een aanneemsom van f 6.695,-, W.L. Gerritsen uit Lent rekende f 6.994,- voor de bouw en B.J. Nissen uit Gendt f 8.000,-. De laatste voegde een opmerkelijk zinnetje aan zijn offerte toe. 'Overtuigd evenwel als ondergetekende is van de leemten in het bestek, waarbij er veel bij een goedgezinde opzichter kan worden bezuinigd, verklaart ondergetekende het gemeentehuis enz. te willen aannemen voor de som van f 6.990,-, mits ondergetekende de opzichter mag benoemen.' Het werk werd gegund aan de laagste inschrijver, Mattijssen.

Mattijssen haalde de geplande opleverdatum, 1 november 1899 niet, maar eind van het jaar was de bouw klaar. Er waren nog een paar dagen nodig om het droog te stoken. Voor de woningen

moesten bode Van Vorsselen en veldwachter Westenend f 60,— huur per jaar betalen. Raadslid Van den Donk vond dat de woningen niet meevielen; ze waren zo klein dat er zelfs geen plaats was voor en varken of geit.

Op de vergadering van 21 december 1899 nam de gemeente afscheid van Huis te Gendt, de plaats waar ruim 150 jaar beslissingen over de burgers genomen waren. De eerste vergadering in het nieuwe gebouw was op 8 februari 1900. Voor Maas Geesteranus zijn openingstoespraak hield, hadden dominee Van Oosterzee en kapelaan Dames Gods genade over het nieuwe raadhuis en het werk dat erin verricht moest worden, afgesmeekt. En Jacob van Eck zou Jacob van Eck niet geweest zijn als hij daarover in de volgende vergadering geen opmerking gemaakt had. De dominee en de kapelaan hadden hun gebeden uitgesproken voor de officiële opening van de vergadering, dus hun woorden moesten uit de raadsnotulen verwijderd worden.

Het gebouw

De afbeeldingen op deze pagina laten het gemeentehuis zien zoals het er tot 1937 heeft uitgezien. De foto's lijken erg op elkaar, maar er zitten een paar aardige verschillen in. De bovenste afbeelding is het oudst. Dat is makkelijk te constateren aan het feit dat de begroeiing tussen het gemeentehuis en het huis

rechts veel lager is. Deze foto moet tussen 1900 en 1905 gemaakt zijn. Dat valt o.a. af te leiden aan de tekst die de afzender van de prentbriefkaart onder de afbeelding geschreven heeft. Tot 1905 was het gebruikelijk om kleine berichtjes onder de foto te schrijven. Daarvoor was een ruimte vrij gelaten. De achterkant van de kaart was alleen bedoeld voor het adres. In 1905 besloten de Posterijen de achterkant in tweeën te

Ansichtkaart van het gemeentehuis tussen 1900-1905.

delen: rechts het adres en de postzegel, links een ruimte voor (korte) berichten.

Opvallend is dat de oorspronkelijke trap vervangen is door een monumentaler exemplaar na 1907. Dat betekent dat deze foto gemaakt moet

Ansichtkaart van het gemeentehuis na 1907.

zijn in of na 1907. In dat jaar trok de gemeenteraad f 330,- uit voor een nieuwe trap. Niet bekend is waarom de oude vervangen is.

Op beide vorige foto's staat – (bijna) vast aan de achterkant van het raadhuis – een woning. In de stukken wordt steeds gesproken over twee woningen, een voor de bode en een voor de veldwachter. De stukken spreken afwisselend van woningen onder, bij of aan het gemeentehuis. Waarschijnlijk woonde bode Van Vosselen onder het raadhuis en veldwachter Westenend in het huis. De ruimte onder het gemeentehuis was zo klein dat die wel heel krap geweest zou zijn voor het gezin van de veldwachter dat vijf kinderen telde. Merkwaardig is dan wel, dat de huur voor beide woningen hetzelfde was.

Verbouwing

Een kleine dertig jaar horen we geen belangrijke zaken over het gemeentehuis. Dat veranderde in 1929. Toen schreef de Officier van Justitie van de arrondissementsrechtbank in Arnhem dat de 'ruimten voor de arrestanten', lees de twee cellen, niet meer aan de eisen van de tijd voldeden. Er zaten geen ramen in de cellen zodat er geen daglicht was, er was geen elektrisch licht en geen verwarming, de cellen waren veel te klein, de arrestanten hadden geen mogelijkheid tot contact met de bewakers, er waren geen sanitaire voorzieningen en zo nog een paar dingen meer. Jaar-

niet meer aan verbouwing te ontkomen was. Niet alleen de eisen van Arnhem speelden hierbij een rol, ook vond het college dat het gebouw te klein geworden was door het toegenomen werk van de secretarie. De helft van het administratief personeel zat in de raadzaal (en moest de spullen voor iedere vergadering opbergen). De bezoekers van de raadsvergaderingen moesten een plaatsje zoeken op de secretarie; vergaderingen waren openbaar en in de zaal was geen plaats voor hen. Bovendien voldeed de kamer van de burgemeester niet meer aan de eisen en was de archiefruimte te klein. Verbouwen dus. De gemeentearchitect maakte een plan voor de verbouwing, die hij begrootte op f 3.977,15, waarvoor de Raad een krediet van f4.500,- beschikbaar stelde.

De aanbouw moest aan de achterkant van het gemeentehuis gebeuren. De veldwachterswoning, waarin inmiddels bode H. van Vosselen woonde, moest daarom afgebroken worden. Dat was niet zo'n ramp, want het huis werd – en dat is na zo'n 35 jaar toch erg snel – als 'vervallen' gekwalificeerd. Op de plattegrond (zie eerste afb.) is te zien hoe de nieuwe indeling van het gemeentehuis werd. Er kwamen een ruime hal, een kamer voor de burgemeester en de ontvanger en twee ruimtes voor de secretarie. De raadzaal was via een buitentrap bereikbaar. De burgemeester had een eigen ingang naar die zaal. Op

de benedenverdieping ging schoonmaker Jan Wannet wonen. Omdat het gemeentehuis uitgebreid was, ging hij meer verdienen dan zijn voorganger. Hij mocht jaarlijks rekenen op f 250,- loon en vrij gebruik van de grond rond het raadhuis. Daar stond tegenover dat de huur jaarlijks f 130,- bedroeg. Met de schoonmaakmiddelen was de gemeente karig. Hij zal wel veel met water en stofdoek hebben moeten doen, want aan die zaken mocht hij niet meer dan een tientje besteden.

Foto die gemaakt is na de verbouwing in 1937.

lijks drong de Officier aan op verbeteringen. Tot 1936 kon de gemeente de zaak afhouden met het argument, dat er geen geld voor was. Op 15 mei van dat jaar schreef B& W aan de Raad dat er

Na de oorlog

Toen de Gendtenaren in juni en juli 1945 na ruim negen maanden evacuatie terugkwamen, troffen zij hun dorp in deplorabele toestand aan; geen gebouw was onbeschadigd. Ook het ge-

meentehuis had dat lot getroffen. Hoewel de schade als 'licht' werd omschreven, besloot de gemeente toch het raadhuis niet meer te gebruiken en zou er ook niet terugkeren. Het gemeentelijk apparaat trok voorlopig naar de voormalige ambtswoning van de burgemeester, tegenwoordig Markt 10. Er was geen ambtswoning meer nodig, omdat de nieuwe burgemeester, Jo van der Meulen, al een mooi huis had, pal naast het voorlopige gemeentehuis. De gemeente zou tot de herindeling in 2001 onderdak vinden aan de Nijmeegsestraat. Daar kocht het eind 1948 voor f 21.500,- het huis van mevrouw Coenders-van Oppenraaij, de weduwe van dokter Coenders. In de koop zat de clausule dat de doktersweduwe tot haar dood de bovenverdieping mocht blijven bewonen. Na de nodige aanpassingen, o.a. met de aanbouw van een raadzaal, betrok de gemeente in 1950 het pand.

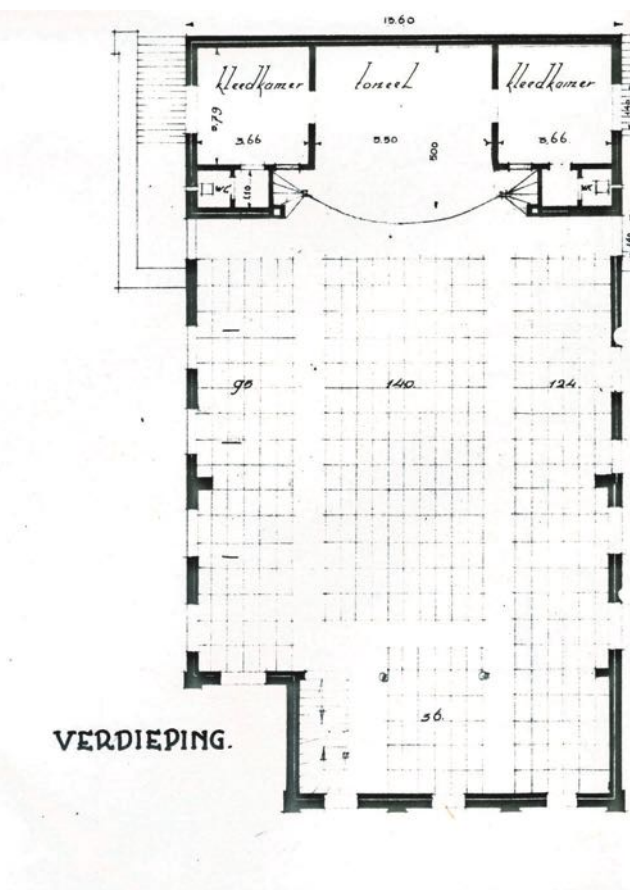
Intussen maakte de gemeente plannen voor het oude gemeentehuis. In 1947 gaf het jeugdverenigingen toestemming om de oude raadzaal 'om niet' te gebruiken, wanneer ze zelf verlichting en stookkosten betaalden en toezegden te vertrekken wanneer er een nieuwe bestemming voor het gebouw gevonden was.

Daaraan werd intussen hard gewerkt. Al in juni 1946 ging de Raad akkoord met een voorstel van B&W om een plan uit te werken om het raadhuis geschikt te maken als ontspanningsgebouw. Gemeentearchitect Charles Estourgie maakte hiervoor een voorstel en kwam tot een kostenplaatje van f 35.000,-. Dat vond de Raad te veel geld in een periode waarin alle zeilen bijgezet moesten worden om de Gendtenaren fatsoenlijk te huisvesten. Door een vereenvoudiging van de dakconstructie kon f10.000,- bespaard worden, dacht men, ten onrechte bleek later. Na de nodige, heftige discussies in de Raad kwam het tot een aanbesteding. *De Gelderlander* van 15 mei 1948 meldde dat aannemer G. Weghorst uit Borne 'die alle woningwetwoningen en 100 noodwoningen heeft gebouwd', met f40.200,- de laagste inschrijver was. Hij schakelde onderaannemers uit het dorp in: F. Janssen, A. Nissen, H. Pere, Th. Smit, A. Rouw en M. van Heck.

De exploitatie van de Vereniging zoals het gebouw ging heten, kwam in handen van een nieuwe stichting. In het bestuur van de stichting zaten o.a. – nu zouden we daar vreemd van opkijken – burgemeester Van der Meulen (voorzitter), gemeentesecretaris Arends (secretaris), pastoor

Pelgröm en dominee Van Vliet (die een vervanger stuurde). Zo deed zich bij de opening van het gebouw op Tweede Paasdag 1950 het merkwaardige fenomeen voor dat burgemeester Van der Meulen de verantwoordelijkheid over beheer en exploitatie overdroeg aan voorzitter Van der Meulen.

De zaal, die over de hele diepte van het gebouw liep, bood aan ongeveer 450 mensen plaats. Er was een groot toneel en een filmcabine. Twee

Plattegrond van de eerste verdieping met toneelzaal

katholieke toneelverenigingen, de R.K. Toneelgroep te Gendt en de Levensvreugd K.A.B. en een protestantse, zoals in de tijd van de verzuijing gebruikelijk was, voerden regelmatig hun stukken op. Annie Rooding-Voermans en Henk Klaassen schudden de titels na zestig jaar nog zo uit de mouw: *Maria Goretti*, *Het offer van Aart Donus*, *De beul, de ster en het Kindeke* en *De schipper van de Maartje Jacoba*.

Voor de kinderen waren er op zondagmiddag regelmatig matinees. De ruimte leende zich ook goed voor feesten en fancy fairs. De gebruikers moesten zelf voor 'personeel' zorgen. Zo vierde de Bataven op 24 november 1952 een groot feest

Cast van het toneelstuk Maria Goretti. V.l.n.r.: Bart de Haan, Geert Bekhuis, Jan Teunissen, Hein Wegh, Wim Keyzers, Annie Voermans, Loes Willemsen en Leida van Moerkerk. (foto: A. Rooding-Voermans)

in de zaal, waarbij de bediening in handen was van meisjes die bevriend (of meer) waren met

landbouwschool gesticht in Gendt. Aanvankelijk kreeg de school, waarvan J.B. Oude Ophuis directeur was, onderdak op de bovenverdieping van café Coops aan de Dorpstraat. Na twee jaar verhuisde hij met zijn leerlingen naar de achterkant van de Vereeniging; op 11 mei 1950, precies een week na de officiële opening van de Vereeniging, was pastoor Pelgröm weer met het wijwatervat in het gebouw. Dit keer om de lokalen van de landbouwschool in te zegenen. Tot de verhuizing van de landbouwschool naar Bemmelen in

1958, kregen de boerenzoons les aan de Markt. De rest van de benedenverdieping werd gebruikt als opslagruimte, o.a. voor de brandweer. Achter het gebouw stond een mast, waaraan zij na een oefening of 'echte' brand de slangen ophingen om ze te laten drogen.

Bedienend 'personeel' bij een Batavenfeest. Bovenaan: Marietje Verhoeven. Tweede rij: Annie Voermans en Joke Cornelissen. Derde rij: Annie Teunissen, Hein Langen en Miep Meijer. Onderste rij: Riet Rouw, Anneke Verhoeven, Thea Koenders, Nettie Pere en Mimi Schouten.

voetballers.

Op de begane grond bleef de woning bestaan. Jan Wannet bleef er wonen. Toen hij verhuisde naar de Burchtgraafstraat nam Toon van den Brink zijn plaats in. In 1948 had de ABTB een

Midden jaren vijftig

In 1952 was de katholieke kerk in de Nijmeegsestraat geconsacreerd. Dat betekende dat de noodkerk Providentia een andere functie kon krijgen. Het kerkbestuur, dat eigenaar was van Providentia, besloot de noodkerk om te bouwen tot verenigingsgebouw. Dat betekende dat de Vereeniging zijn functie verloor. Providentia was vanaf die tijd hét Gendtse verenigingsgebouw. De landbouwschool bleef nog even, net zoals de opslagruimten.

In 1955 kwam schoenfabriek Wellen en Co. naar

Gendt. Eerst was hun atelier gevestigd aan de Kruisstraat in de voormalige werkplaats van Hent Spoelman. Al snel keek Wellen uit naar een andere plaats. Dat werd eerst de voormalige lagere school aan de Dorpstraat, de plaats waar nu de bibliotheek (nog) staat. Daarna kocht Wellen het oude gemeentehuis, waar rond vijftig meisjes schoenen in elkaar stikten. Toen het in het begin van de jaren zeventig slecht ging met de Nederlandse schoenindustrie, verliet Wellen in mei 1972 Gendt. Dat betekende dat 46, vooral vrouwelijke, werknemers op straat kwamen te staan.

In 1983 kocht de gemeente Gendt het gebouw voor f 183.000,- terug van Wellen. Daarmee waren drie partijen geholpen. Allereerst de gemeente zelf die er de afdeling gemeentewerken vestigde. Op de tweede plaats de Stichting Dorpswerkplaats Gendt, die als doel had langdu-

Het verbouwde gemeentehuis, hier bij de opening van de Dorpswerkplaats op 29 september 1984.

rig werklozen en arbeidsongeschikten een zinvolle tijdsbesteding te bieden. Op 29 september 1984 betrok de Dorpswerkplaats vol goede moed het pand. Financiële problemen en de vrees dat de werkplaats andere bedrijven (oneerlijke) concurrentie aan zou doen, waren er de oorzaak van dat het project al na veertien maanden zijn Waterloo vond. Op 1 december 1985 was het voorbij. Scouting was de derde partij die profiteerde van het terugkopen van het oude gemeentehuis. Opgericht in 1946 hadden de volgelingen van Lord Baden Powell in 38 jaar op acht plaatsen hun blokhut in Gendt gehad. Nu waren ze dan eindelijk 'thuis' aan de Markt. Een gebrek aan leiders was er de oorzaak van dat deze eens zo bloeiende jeugdvereniging in 1992 ter ziele ging. De ruimte die vrij kwam, werd in gebruik genomen door een afdeling van de gemeente.

Historische Kring Gende

In september 1986 stuurde B&W een brief naar een viertal verenigingen die onderdak zochten. Visclub de Snoek en de Oranjevereniging waren tevreden met alleen opslagruimte, de Zondagschool en de Historische Kring Gende zochten gebruikruimte voor hun wekelijkse activiteiten. Voor er definitieve afspraken gemaakt konden worden, bleek dat peuterspeelzaal 't Hölleke dringend om ruimte verleggen zat. Natuurlijk en terecht gingen de peuters voor. Toen zij in 1992 de mogelijkheid kregen om te verhuizen, kwam de gemeente terug. De Zondagsschool had geen belangstelling meer en zo kreeg de kring een ruim onderkomen. Op 3 mei 1993 trokken we daar dubbel feestelijk in. Wij hadden een eigen

Burgemeester H. Lichtenberg verricht op 3 mei 1993 de opening.

huis en het Meertens Instituut uit Amsterdam bood aan Riet Scholten-Dinnissen het boek *Gendse Volksverhalen* aan, verhalen die haar vader had verzameld. Wij hebben ruim elf en een half jaar prettig onderdak gehad op Markt 22. Omdat er plannen waren (en zijn) om het gebouw te slo-

pen en er appartementen voor in de plaats te zetten, stelde de gemeente Lingewaard voor dat wij zouden verhuizen naar het 'nieuwe' gemeentehuis. Dat hebben wij op 4 november 2004 gedaan. In het nu echt oude gemeentehuis bleef een kraakwacht eenzaam achter.

Resumé

Natuurlijk is een gebouw geen slet. U snapt dat het badinerend bedoeld was: zoveel gebruikers hebben er onderdak gehad: de gemeente Gendt, twee keer zelfs, veldwachters, gemeentebodes en schoonmakers, arrestanten, vele verenigingen tussen 1947 en 1955, landbouwschool, schoenfabriek, dorpswerkplaats, Scouting, visclub, peuterspeelzaal, Oranjevereniging, historische kring. En straks doet de kraakwacht het licht uit?

Geert Visser

Bronnen

Gelders Archief Arnhem, Gemeenteverslagen en gemeenterekeningen Gendt 1890 – 1929, toegang 0039, inv, nrs. 1359 en 1360, 3361-3367.

Regionaal Archief Nijmegen, Raadsnotulen, verslagen B & W en correspondentieregisters van de gemeente Gendt 1890-1955, met veel hiaten. Het archief werkt aan de nummering en hoopt hiermee in 2015 klaar te zijn.

Dagblad *De Geldelander* en weekblad *De Betuwe*.

Documentatie Historische Kring Gente.

Martens van Sevenhoven, A.H., 'Schets van de geschiedenis der burgerlijke gemeenten in Gelderland vóór de invoering der gemeentewet van 1851', in: *Bijdragen en Mededelingen der Vereeniging Gelre (BMG)*, jrg. XXIV, (1921), 1-50.

Vries, W. de, 'Bijdragen tot de geschiedenis van het rechterlijk bestel in Gelderland. IX De hoge heerlijkheid Gent', in: *BMG*, jrg. L, (1950), 77-84.

Aanwinsten

Ontvangen van:

Dora Verhoeven, heel veel bidprentjes, een familieregister, voorblad oude *De Geldelander* en Unova handwerkboekje van mevr. Helsen-Cornelissen

Mevr. Joosten-Meijer, schilderij met data van Gendtse artsen vanaf 1847 t/m 1962 en drie krantenknipsels betreffende dhr. en mevr. Baselier

Historische Vereniging Marithaime, kadastrale atlas van Elst en Lent

Mevr. De Beijer-Brom, diverse bidprentjes

Geert van Alst uit Huissen, Tegeltabelau De Kooperslaager

Erven W. Schaars, twee jaargangen Kath. Illustratie 1925 en 1926 en twee haakjes

Dhr. Albi Basten, bescheiden rond uitreiking Koninklijke Onderscheiding aan A.A. Basten in 1953

Mevr. Rina Peters-Ederveen, foto's, fotoalbums, krantenknipsels, bidprentjes en andere bescheiden van Riet Ederveen-Cleijne

Dhr. Hans Giesbertz, cd met aantal digitale foto's

Mevr. G. Roelofsen, aantal digitale foto's

Mevr. Juffermans-Janssen, militaire baret

Bertus v.d. Brink, krant Boer en Tuinder uit 1948, Onze blaadjes 1918

Mientje Wannet, oude kranten koninklijk huis

Louise Weideveld-Terwindt, 14 bidprentjes.

Wegens **overlijden** hebben wij afscheid moeten nemen van ons (gezins)lid:

Dhr. Gerardus Arnoldus Albertus Milder,
echtgenoot van G. Milder-Hardenberg

Geboren 22 april 1947

Overleden 18 oktober 2012

Mevr. Annie (Anna Wilhelmina Maria)

Berns, echtgenote van Koos Kregting

Geboren 14 augustus 1931

Overleden 26 oktober 2012

Dhr. Henk (Hendrikus Everardus Albertus)
Basten,

echtgenoot van Annie Basten-Peters

Geboren op 11 november 1939

Overleden op 7 november 2012

Mevr. Mimi (Maria Josephina Antonia)

Terwindt, echtgenote van Arnold Tillemans

Geboren 25 april 1934

Overleden 12 november 2012

Mevr. Gerrie (Gerritje Ida) Peters,

weduwe van Jacob Willem Ederveen

Geboren 1942

Overleden 13 november 2012

Mevr. Nollie (Arnolda Johanna Theresia)

Cornelissen, weduwe van Arnold Helsen

Geboren op 7 november 1926

Overleden op 1 december 2012

Dhr. L. Rasing,

Geboren op 30 juli 1934

Overleden op 1 december 2012

Mevr. Jenny Hooijer,

echtgenote van Harry Lenderink

Geboren op 26 december 1949

Overleden op 7 januari 2013

Mevr. Truus (Geertruida Dina Johanna)

Teunissen, echtgenote van Ronald Eppink

Geboren op 15 november 1951

Overleden op 3 februari 2013

Wij willen de verwanten en vrienden ons medeleven betuigen en sterkte wensen met het verwerken van hun verlies.

Cadeautip

Ons allernieuwste boek *Gendt tussen Kraaijenbosch en Knienepol* verschijnt op 9 maart a.s. Het boek kost dan € 22,50. Het is verkrijgbaar bij de boekhandel en bij de Historische Kring Gendt, Villa Ganita, Nijmeegsestraat 19 te Gendt. Van 11 t/m 15 maart is de Historische Kring Gendt extra van 10.00 tot 16.00 uur open voor eenieder die het boek bij voorintekening al besteld en/of betaald heeft of dan nog wil kopen. Natuurlijk is het boek ook op de normale openingstijd op maandagavond van 20.00 tot 22.00 uur af te halen. Het is trouwens een prachtig cadeau voor ieder die in Gendt woont of gewoond heeft bij een verjaardag, moeder- of vaderdag etc. Voor een eenmalige dump prijs van € 10,— kan dan meteen ons oude boek *Gendt tussen stad en dorp* aangeschaft worden, als dat nog niet in bezit was.

Wie heeft enig idee waarvoor deze 'marteltuigjes' gediend hebben? Mail het ons.

Bestuur Historische Kring Gendt

Voorzitter: **Geert Visser,**
Kard. de Jongstraat 2, 6687 LG ANGEREN,
tel. 026 3256718

Secretaris: **Yvonne de Boer,**
Waterwolf 31, 6681 TH BEMMEL,
tel. 0481 422400

Penningmeester: **Geert Witjes,**
De Haspel 9, 6691 PP GENDT,
tel. 0481 422851

Foto- en knipselarchief: **Riet Berends-Peters,**
Baron van Gendtlaan 7, 6691 ZH GENDT,
tel. 0481 422471

Genealogie: **Mia Gerrits-Bouwman,**
Steenakker 11, 6691 DM GENDT,
tel. 0481 423543

Geografie: **Gerard Janssen,**
Nijverheidsweg 15, 6691 EZ GENDT,
tel. 0481 431324

Presentaties: **Henk Klaassen,**
v.d.Duyn van Maasdamstr. 8, 6691 CT GENDT,
tel. 0481 424253

**Inventarisatie en genealogische achtergrond-
verhalen:** **Willem Rasing**
Bernhardstraat 22, 6691 ZM GENDT,
tel. 0481-424546

Jaarprogramma: **Ria Schouten-de Haan,**
't Hof 10, 6691 HK GENDT,
tel. 0481-422781

Colofon:

e-mail: info@historischekringgent.nl

website
www.historischekringgent.nl

Webmaster: Aad Hendriks

Redactie Ganita mare:
Yvonne de Boer-Ravestein (eindredactie)
Mia Gerrits-Bouwman
Henk Klaassen
Geert Visser

Onze redactie is te bereiken via bovenstaand e-mail adres, maar ook op de in de kolom hiernaast genoemde adressen en telefoonnummers

Huisvesting: in 'Villa Ganita'
Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:
Hist.Kring Gendt te Gendt
bank 1164 26 705

Drukwerk Ganita Mare: DATADRUUK Gendt

ISSN: 1878-7908

Welkom op de maandagavond vanaf 20.00 uur en op de woensdagmorgen vanaf 9.30 uur.

Al is het alleen maar voor de koffie

Bjent zei: “Umdâ’r ’t midde ien de wienter is kan’k gin wèrek viende. As’t op dizze menier deurgee, houwe wi’j mé z’n alle nog gin knoop aon de boks!”